

Caspar Bartholin

**Logicae Peripateticae Praecepta Ita perspicuè atq[ue] breviter Scholiis
exemplisq[ue] illustrata; ut quivis latinè doctus ingenio & memoriâ capere poßit:
olim collecta à Casp. Bartholino Malmogio Dano**

Nunc verò demumin in usum iuventutis edita. Editio octava, Rostochii: Rostochii: Hallervordius: Kilius, 1644

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn72954558X>

Druck Freier Zugang

Ev-3128¹⁻³

LOGICÆ
PERIPATETI-
CÆ PRÆCEPTA

*Ita perspicuè atq; breviter Scho-
liis exemplisq; illustrata; ut quivis
latine doctus ingenio & memoriâ
capere possit; olim collecta*

à

CASP. BARTHOLINO
Malmogio Dano.

*Nunc verò demum in usum
juventutis edita.*

Editio octava.

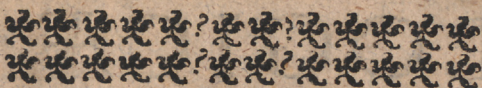
ROSTOCHII,

Typis NICOLAI KILII, Acad. Typogr.

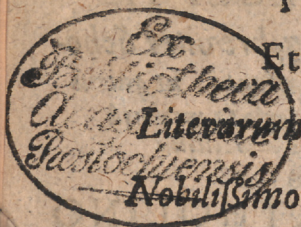
Anno M. DC. XLIV.

Sumptibus JOHAN HALLERVORDII.

56-3128¹⁻³

Profapiæ antiquitate,
Virtutis splendore,

Et

Literarum peritiâ

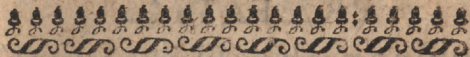
Nobilissimo Domino

GEORGIO ERNESTO
WORM, Domino & To-
parchæ Dano in Wo-
er, &c.

Fautori & amico colendissimo

S. P.

Casp. Bartholinus Doct.
Philosophus & Medicus.

PRÆFATIO.

DEsiderata sunt hæc-
nus à multis, GENE-
ROSISSE DN. WOR-
MI, Logicæ Peripateticæ Præ-
cepta brevia, & breviter illu-
strata: quæ omissis contro-
versiarû conflugibus junio-
rum caperentur ingenio &
memoriâ. Me quidem jam-
pridem defunctum hac re fu-
isse ex sententiâ abs me gestâ
in Enchiridio meo Logico
Argentinae olim edito, vel ex
Cæsaris Cremonini, viri cele-
berrimi, arbitrio arbitrabar:
qui scripto testari, illud o-

A 2 mnino

PRÆFATIO.

mnino probari sibi, ac juven-
tuti esse valde accommoda-
tum, non dubitavit. At cu-
jus viri arbitrio? Incompa-
rabilis illius & primarij ho-
die Philosophi Peripateti-
ci Patavini, immò Europæis
soloq; tempore, neutiquam
verò eruditionis acumine,
anteecessoribus suis zabarel-
lâ & Piccolomineo, posteri-
oris. Alios tamen haut pau-
cos audire contigit, pro do-
ctioribus magis facere En-
chiridion illud sentientes &
censentes: quam junioribus,
telam eam nondum exorsis.

Ut

PRÆFATIO.

Ut ergo & his glacies, quod dicitur, scinderetur; suasere nonnulli, atque adeò persuasere. Regusto pluteos: exquiro & expromo inter adversaria, inter rejectanea, Præcepta hæc hinc inde dispersa: ceu Hippolyti membra recolligo, tanquam novus Æsculapius: ad *εὐταξίαν* reduco: tandemque fluctuantis adhuc autoris manibus exprimit Typographus. Nec metus fuit, ne accideret mihi, quod Æsculapio, fulmen puta malevolorum, non superum: Famæ; non vitæ infestum

PRÆFATIO.

festum, Nam vel modo Præ-
sagio quosdam Puerilia talia
labore meo indigna clamita-
turos. Quos si morer, morus
ego. Publicæ hostes sunt uti-
litas, quam aut extinctam
cuperent, aut facibus dunta-
xat suis accensam. Vincat bo-
num publicum, cui velifica-
ri certum mihi. Nec videor
mihi profecisse, nisi per me a-
lij. Ut lumen non accendi-
tur, nisi ut cuiquam luceat:
Sic eruditio cujusvis merito
utilis esse debet. Spero fore
hunc libellum ob usum com-
pendiarium incipientibus.
Eum

PRÆFATIO.

Eum vero tibi, Nobilissime
WORMI, sacratum volo,
quia modò nullum alium oc-
currit mentis munus, quod
pro meritorum tuorum in
me copiâ testandæ gratiæ sit,
Immò & quia optimè de eo
judicare potes, qui â puero
hanc aliasq; disciplinas in va-
rijs Daniæ, Germaniæ, Belgij
& Galliæ oris egregiè edo-
ctus es, viam præeunte Præ-
ceptore tuo solertissimo,
Dn. Iohanne Arnoldi de Fi-
ne, Dano, artium & Philo-
sophiæ Magistro eximio,
quippe cùjus jamdudum in
A 4 pub-

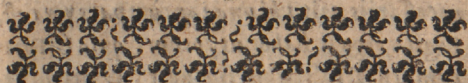
PRÆFATIO.

publico est Fruditio, amico
meo non è multis. Ideò eos,
qui non nisi probè intelli-
gentibus scripta sua dedica-
bant, imitatus, tuo nomini
hanc Logicam inscriptam
volui, in discentium quidem
commoda brevem; sed dum
brevis esse laboravi, obscuri-
tatem insimul declinare, scir-
pum sine nodo, sine spina ro-
sam, facere conatus sum. Vti-
nam auspicatò ! Voveo & ti-
bi, Generose WORMI, tuis-
que fausta omnia. Dabam
Athenis Leucoreis

ANNO

∞ 1000 XI.

PRO-

PROOEMIUM.

DE DEFINITIONE ET DIVISIONE LOGICÆ.

LOGICA est habitus intellectualis, instrumentalis, ad indagandam veritatem.

Dicitur ὑπὸ τῆς λόγῃς à ratione seu discursu à noto ad ignotum. Dialectica verò ὑπὸ τῆς Διαλέξεως, hoc est, differere, disputare, cum alio colloqui de rebus, quæ probabiliter in utramq; partem agitari possunt: Logica verò totam ratiocinandi vim denotat; nec tantùm de probabilibus, sed etiam de

A S

neces.

necessarijs agit, ubi una tantum pars vera est. Logica ergo se habet ut totum, quia & Topicam seu Dialecticam includit, & artem demonstrandi: Dialectica ut pars, quae agit tantum de Topicis & Probabilibus, Demonstrationem vero, quae necessaria argumenta adducit, excludit.

Logica autem est habitus, non corporis, sed mentis ac intellectus, & quidem instrumentalis, hoc est, ad alios habitus & facultates intelligendas conduens. Sive enim Philosophiae operari vis, sive Theologiae, sive Medicinae & c. Logica opus est.

Veritas, quae ubique venanda, Logicae usus est seu finis externus. Opus vero seu finis internus principalis est. Syllogismus, ad quem ferè omnia in Logicâ referuntur. Et quia de rebus omnibus ferè licet syllogismos constituisse, ideo subjectum seu materia, in qua operatur Logicus, est omnis res seu Ens omne, quatenus nimirum secundum notionibus substat, hoc est, quatenus hac vel illa res predicari vel subiecti dicitur esse. Genus vel Species & c. atque ita ad syllogismum ordinari.

LOGI

LOGICA dividitur in partem communem & propriam. Communis seu generalis explicat ea, quæ duntaxat formæ syllogismi inserviunt, hoc est, docet syllogismum formare in legitima figura & modo & c. non habito materia vel rei respectu an sit vera vel falsa, necessaria vel probabilis, Mathematica vel Physica & c. Potest enim bonus syllogismus esse aliquis in forma, licet quoad materiam falsus sit. Quia verò Syllogismus constat ex Enuntiationibus seu Propositionibus, hæc verò ex terminis vel vocibus simplicibus, quæ in Prædicamentis habentur, ad prædicamentorum autem doctrinam intelligendam conducunt Prædicabilia, idè hæc omnia ante syllogismum tractare convenit.

Pars propria explicat, quæ materiæ syllogismi inserviunt. Materia hæc vel est simpliciter vera & necessaria, unde fit syllogismus demonstrativus: vel est contingenter vera seu probabilis, unde syllogismus fit dialecticus seu topicus: vel est falsa, unde sophisticus.

PARS COMMUNIS.

CAP. I.

De prædicabilibus.

PRÆDICABILIA sunt notiones secundæ simplices, ostendentes, quomodo primæ notiones de se invicem prædicari debent.

Prædicabile (quod aliàs aniverſale dicitur) nomen habet, quod poſit prædicari. Prædicatum autem eſt, quod actu jam prædicatur.

Notiones ſeu noemata idem ſunt, quod conceptus vel imagines rerum in animo.

Notio talis eſt vel prima vel ſecunda.

Prima eſt conceptus rei in animo immediatus, ut cum animal vel hominem concipio mihi & imaginor. Hæ autem voces; Animal, homo, herba, ruta, &c. dicuntur voces primæ notionis, vel primæ intentionis &c.

Notio ſecunda eſt conceptus, qui mediante primâ rem repræſentat, ſi q₃, dum intellectus noſter res varias inter ſe comparat; Uti, quando concipio animal, eſt notio ſeu

con-

conceptus primus. Quando verò considero hominem esse animal, equum esse animal &c. prædicetur; voco animal Genus, seu generalius & communius quid, hominem verò, equum &c. voco species. Atq; ita hæc voces, genus, species, & consimiles, in Logica dicuntur voces secunda notionis vel secundi conceptus: quia non statim immediatè significant res ipsas.

Sint ergo secunda notiones: Genus & Species. Sint prima: Animal & homo: Animal Genus, homo Species. Ex generis jam & speciei naturâ scitur, quomodo animal & homo de se naturaliter prædicari debent. Nempe animal de homine prædicatur hoc modo: Homo est animal; non contrâ: Nam generaliora dicuntur seu prædicantur de specialioribus naturaliter.

PRÆDICABILIA sunt quinque, Genus, Differentia, Species, Proprium, & Accidens.

GENUS est notio secunda simplex, denotans rem specie superiorem, quæ

prædicatur de pluribus specie differenti-
bus in quæstione, quid est, & g.

Sit genus, animal, quod est res superior
specie, nempe homine, Animal ergo dicitur
seu prædicatur de pluribus specie differenti-
bus, seu de pluribus speciebus. & quæ sub his
continentur, ut de homine, equo, cane, & c.
Dico enim homo est animal, equus est animal,
canis est animal, & c. Sic herba dicitur de ru-
ta, salvia, majorana & c. in quæstione quid
est, ut quid est ruta? Respond. Est herba.
Quid est homo? Resp. est animal. Quamvis
adhuc imperfecta hæc responsio.

Genus aliud est summum seu generalis-
simum; aliud medium seu subalternum.

Summum semper est Genus, quia aliud
Genus supra se non habet, ut substantia.

Subalternum est Genus respectu in-
feriorum; est species respectu superiorum,
ut animal respectu hominis est Genus; respec-
tu viventis est species. Sic de cæteris.

Ut hæc & sequentia faciliora fiant tyro-
nibus, additur arbor Porphyriana Prædica-
menti substantiæ.

Adb

A d

b Substantia c Intelligentia

Corporea a Incorporea d

b Corpus c Corpus non vivens.

Animatum a Inanimatum d

b Vivens c planta

Sensibile a Insensibile d

b Animal c Brutum

Rationale a Irrationale.

Homo.

β Petrus. Hic homo, filius Mariae & c. γ

A est genus summum, a species ima, a. Genera & Species subalternae b, c, differentia divisiva generum A a b, differ. constitutiva specierum a a, s, differ. constitutiva specierum d β γ. basis vel radix, constans Individui. Ab A ad Basin β γ, est longitudo vel linea recta predicamentalis, sed a b ad d est latitudo.

DIFFERENTIA in genere est, quā aliquid ab alio distinguitur. Estq; communis, propria, propriissima. Communis est, quā aliquid differt ab alio vel à seipso per accidens aliquod separabile, ut

Petrus

*Petrus cum ebrius est, differt ab alio sobrio;
vel à seipso antea sobrio.*

Propria fit per accidens aliquod diffi-
cultus vel non separabile: *Ut per cicatri-*
cem, ^{quæ ex vulnere} ^{causam} ^{obditur} ^{si} ^{longe} ^{ab} ^{alio} ^{differt} ^a ^{corde}
cem, *simum nasum &c. unus ab altero differt.*
Propriissima (ut rationale) est quæ generi
(ut animali) adjuncta speciem certam,
(ut hominem) constituit, de qua prædica-
tur in quæstione quale quid.

Hac prædicabile constituit. E. g. Rationa-
le est differentia propriissima hominis, qua
differt homo ab omnibus alijs rebus, & præ-
dicatur de homine in quid, junctæ generi, &
in quali si intelligi qualitatem substantialem.

SPECIES (ut homo) est quæ de pluri-
bus numero differentibus (id est individui)
in quæstione quid est prædicatur imme-
diatè. *Ut, Quid est Petrus? Completo re-*
spondeo, est homo. Ita homo de Petro vel alio
individuo dicitur immediatè; ^{partibus} ^{hominis}
ut animal
(Genus) mediante homine.

Species vel est subalterna, quæ idem
est, quod genus subalternum: vel specia-
lissima seu infima, quæ nunquam est Ge-
nus.

nus. Hæc antè definita est, estque species prædicabilis respectu inferiorum Individuorum, subjicibilis respectu superiorum generum.

INDIVIDUUM est, quod univoce de uno solo prædicatur. Ideo prædicabile non est quia non de pluribus dicitur. Quia verò basis est ordinis prædicamentalis; hic ejus tractatio instituitur.

Individuum est sextuplex.

1. ^{ὄνομαστικόν} Signatum vel determinatum nomine proprio: *Ut Petrus, Lipsia, Albi &c.*
2. ^{δεικτικόν} Demonstrativum est nomen commune cum pronomine demonstrativo: *Ut, hic homo, ille equus, hoc album &c.*
3. Circumscriptum seu ^{περιφραστικόν} ab officio vel alia re. *Ut Danica historia scriptor pro Saxone Germanico sumitur; quia hic in Danorum historicis præcipuus & antiquus est.*
4. Hypotheticum, vel ex suppositione: *Ut filius Mariae pro Christo, quia præsupponitur, Maria unicum fuisse filium.*
5. ^{καὶ ἐξ ἑξῆς} *καὶ ἐξ ἑξῆς* certum aliquem communi

muni voce notamus, ut *Apostolus pro Paulo, Philosophus pro Aristotele.*

6. Vagum constat signo particulari & voce cōmuni, ut *aliquis homo, quidam &c.*

PROPRIUM est, quod non declarat quidditatem rei; soli autem inest, & conversim de re prædicatur in quali ^{parvo} accidentaliter & necessario. *(speciei et individui, nymice et extra essentialiter)*

E.g. Risibile est proprium hominū, sed non de ejus essentia seu quidditate. Soli autem homini inest immediate; mediate etiam in individuis pluribus, Conversim de re prædicatur, ut *Homo est risibilis, & risibile est homo* In quali accidentali secūis quàm differentia. Et necessario secūis quàm Accidens, quod contingenter prædicatur.

Proprium est quadruplex. Primo modo est, quod accidit soli alicui speciei, sed non omnibus ejus Individuis, ut *esse Logicum competit soli homini, at non omnibus.*

Secundo modo proprium est, quod competit omni Individuo, sed non soli speciei, ut *esse bipedem competit omni homini; sed non soli.* (speciei humanae, cum etiam iam avibus plerumque tribuatur: τὸ αὐτὸ Τερ-
 δεῦται τὸ εἶναι δίποδι.

Tertio soli speciei competit & omnibus ejus ^{i. e. cum restrictione ad certu[m] tempus} individuis, sed non semper, ut canescere homini soli & omni convenit, sed tantum in senectute.

Quarto modo propriissimum ^(est) est, quod competit omni soli & semper, ante aq; definitum est; quia hoc Prædicabile constituit.

ACCIDENS est, quod ^{i. e. quod affirmari potest} adest vel ^{negari potest} abest absq; subjecti interitu, ut albedo potest in pariete esse vel non esse, manente pariete. Sic doctrina in homine. Estq; vel separabile ^{quod facile a subjecto separari potest} reipsa ut nigredo a corvo, quæ tamen cogitatione a corvo separari & abstrahi potest, salva ejus manente substantia. In Islandia tamen multi reperiuntur corvi, uti & falcones albi. Et ut nigredo a pariete: Vel in separabile reip ^{quod a subjecto facile separatur, etiam separari, nihil repugnet.}

De Antepredicamentis.

ET hæc præmittuntur prædicamentis pro eorundem intellectu faciliore; idem definitur:

ANTEPRÆDICAMENTUM est præceptum utile ad meliorem prædicamentorum cognitionem.

Divi-

Dividuntur in tres definitiones; Homonymorum, Synonymorum, paronymorum: Duas divisiones; Nominum, quæ dicuntur, & Rerum, quæ sunt: atque in tres regulas: Homogeneorum, Heterogeneorum & Subalternorum.

Homonyma seu æquivoca dicuntur, quarum nomen solum est commune, & secundum nomen substantiæ ratio diversa.

Ut, canis est æquivoca vox; tribuitur cani terrestri, marino, cælesti, secundum nomen solum: at substantiæ ratio, id est, natura & definitio diversa est his canibus. Analogæ medium est inter univocum & æquivocum, magisque de uno dicitur, quàm de altero: *Ut Ens de substantia magis principaliter dicitur, minùs de accidente: Sic Ens de Deo & Creaturâ.*

Regula 1: Æquivoca semper sunt distinguenda, antequam vel definiri, vel dividi, vel in prædicamento reponi vel scientiam gignere, &c. possint.

2. Analogum per se positum stat pro signi-

significatione famosiori: *id est, quod primario denotat.*

Synonyma seu Univoca dicuntur, quorum nomen est commune, & eadem substantiæ ratio. *Ut animalis & nomen & natura seu definitio communia sunt speciebus, homini, equo &c.*

Regula. Omnia illa, quæ sunt ejusdem prædicamenti, predicantur univoce. *Superiora nimirum de inferioribus.*

Paronyma seu Denominativa dicuntur, quæ ab alio solo differentiæ casu secundum nomen habent appellationem. *Ut à Logica dicitur Logicus, ab albedine albus.* Denominativum dicitur adjectivum vel concretum: *ut album.* Denominans abstractum: *ut albedo.* Denominatum subjectum aliquod: *ut paries.*

Regula: Denominativa sunt in eodem prædicamento cum denominante.

Cum denominante & denominativo sæpè coincidunt & Abstractum & Concretum.

Abstractum est, quod simplicem significandi modum habet; *ut albedo.*

CON-

Concretum, compositum significandi modum habet. Estque vel accidens seu connotativum, item denominativum, ut album: vel substantia, seu absolutum, ut homo animal: quorum abstracta sunt humanitas, animalitas.

Prima divisio. Eorum quæ dicuntur, alia secundum complexionem, alia sine complexione dicuntur. Complexum est oratio ex pluribus vocibus, ut homo albus; homo currit & c.

Incomplexum est vox una rem unam significans, ut homo, substantia & c. Et tale ad Categorias pertinet.

Complexum (uti & incomp.) est triplex.
 1. Retantum, ut nemo, hoc est, nullus homo.
 2. Voce tantum, ut animal rationis participes, id est, homo.
 3. Voce & re simul, ut supra.

II. Divisio eorum, quæ sunt. Alia dicuntur de subjecto (Logico) & non insunt subjecto (Physico) ut genera & species, sive substantiæ universales. Singulares (seu Individua) nec insunt nec dicuntur.

Acci-

Accidentia universalia & insunt & dicuntur: Singularia insunt & dicuntur.

Nota: Substantias propriè non dicimus inesse, sed accidentia, quæ substantiæ insunt. Alias varijs modis improprijs res dicuntur inesse, ut pars in toto; totum in partibus & c. quod declarant versus:

*Sunt genus & species, totum pars, fama locoq;
In fine, in causa, subjecto, tempore, vase.*

Regula Antepredicamentales.

1. Quando unum de altero prædicatur, quæcunque de prædicato dicuntur, etiam de subjecto dicuntur, ut *Plato est homo. Quicquid de prædicato, nempe homine dicitur, ut animal, corpus & c. etiam de Platone prædicatur.*

II. Diversorum (a) generum non subalternatim positorum diversæ sunt (b) specie (c) differentiæ.

(a) i. e. prædicamentorum, vel in his generum diversorum: (b) i. e. secundum speciem: (c) diversa scilicet. Exempli gratia, alias differentias divisivas habet substantia, alias quantitas & c.

III. Sub-

III. Subalternorum verò generum, nihil prohibet easdem esse differentias, scilicet Constitutivas, quia superiora de inferioribus predicantur.

CAPUT III.

De Categorijs seu prædicamentis.

Prædicamentum est dispositio generum & specierum sub summo aliquo genere, *Exempli gratia, In prædicam. Substantie summum genus est substantia; sub hoc sunt genera & species, vivens corpus, animal, homo: totus hic ordo vel dispositio dicitur Prædicamentum.*

Prædicam. sunt decem: Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, Habitus. *Ultima novem accidentia sunt. Et ita rectè dividitur Ens in Substantiam & Accidens.*

SUBSTANTIA est Ens reale, finitum, completum, per se subsistens. Dicitur à *substando vel subsistendo.* At Prædicamentum substantiæ est dispositio generum

nerum

nerum & specierum talium Entium realium &c.

Estque prima vel secunda. Prima nec de subjecto dicitur, nec in subjecto ullo est, ut *individua, Petrus, Paulus &c.* Non dicitur, quia non est universale; non inest, quia non est accidens. Secunda de subjecto aliquo dicitur, ut *sunt species & genera.*

Affectiones & proprietates substantiæ sunt 6.

1. Non est in subjecto scil. ut accidens.
2. Substantia secunda univocè prædicatur. Competit etiam accidentibus in suis Prædicamentis.
3. Substantia prima significat hoc aliquid, id est, rem singularem & individuum, quæ digito monstrari potest.
4. Substantia non habet contrarium, scilicet *essentiæ suæ ratione, & per se, ut substantia una non est alteri contraria.* Ac ratione accidenti, nempe *qualitati, exempli gratia, frigoris & caloris, dicitur esse contrarietas inter aquam & ignem.* Deinde multæ disparata vocantur contraria, sed improprie, ut *lupum & ovem.*
5. Non suscipit magis &

B

minus.

minus. Intellego secundum latitudinem predicamentalem ejusdem gradus collatione diversorum, vel ejusdem secum, ut Paulus non est magis homo, quam Petrus. Homo non est magis animal, quam equus. Petrus senex non est magis vel minus homo, quam cum puer fuit &c. At hoc album est magis album quam aliud. 6. Suscipere potest contrarium, cum eadem numero est, ut idem homo modo modo calidus esse potest, modo frigidus, successive; non vero simul & semel in gradibus excellentibus.

Quantitas est Ens reale, finitum, completum, habens partes extra partes. Excludit unitatem, instans, punctum &c. quia incompleta sunt Entia, habentque partem extra partem, sed reducuntur ad hoc predicamentum.

Estque continua vel discreta. Continua est, cujus partes communi aliquo termino copulantur, ut linea, superficies, corpus, tempus, locus. Discreta est, cujus partes nullo termino communi copulantur, ut Numerus & Oratio. Linea copulatur

lacur

latur punctis, tanquam extremis vel terminis Superficies copulatur lineis: corpus superficiebus. Corpus hic non denotat substantiam corpoream, sed trinam dimensionem, id est, extensionem secundum longitudinem, latitudinem, crassitiam seu profunditatem: Superficies verò tantum longitudinem & latitudinem habet, ut planities aliqua immensa, convexitas in globo, &c. Linea tantum longitudinem possidet. De loco & tempore in Physicis docetur. Numerus est multitudo ex unitatibus collecta. Unitas verò non est Quantitas vel numerus; sed principium numeri. Oratio est quantitas discreta, mensurans syllabas longas & breves. Intelligitur ergo oratio non oralis, non mentalis, non scripta, sed quatenus quanta est ob mensuram illam syllabarum longarum & brevium.

Affectiones sunt tres.

I. Quantitas non habet contrarium, ut linea linea non est contraria &c. Multa autem sunt relativa non quanta, quae videntur contraria, nec sunt, ut magnum &

Be

par.

parvum, multum & paucum, superius & inferius &c.

II. Non suscipit magis & minus, sed majus & minus, *ut, una linea non est magis quantitas, quàm alia, sed potest esse major.*

III. Facere suum subjectum æquale, vel inæquale. *Hæc affectio solis quantitatibus competit.*

QUALITAS est secundum quam, quales quidam esse dicuntur. Ejus species quatuor sunt: habitus & dispositio; naturalis potentia & impotentia; patibilis & passio, forma & figura. *Conjunguntur due in una specie, quia differunt saltem modo accidentali, seu secundum perfectionem & imperfectionem.*

Habitus est qualitas diu permanens & difficulter mobilis, quâ promptum est ejus subjectum ad facile exercendas actiones.

Habitus, qui acquiritur, vel est corporis, *ut saltatoria, digladiatoria;* vel animi, & hic dicitur esse intellectus vel voluntatis. Voluntarij seu morales sunt virtutes,

tes,

res, &c. Intellectualiales vel sunt imperfecti, ut opinio, suspicio &c. vel perfecti, qui aut principales, ut scientia, intellectus primorum principium, sapientia, prudentia, & ars: aut Instrumentales, ut Grammatica, Rhetorica, Logica, &c. qua instrumenta sunt ad discendas alias disciplinas.

Dispositio est qualitas facile mobilis à subjecto, & via ad habitum, quâ difficulter adhuc actiones obeuntur.

At si frequens accedat exercitium, fiet inde habitus, ut qui jam modo Logicam didicit, dispositionem habet, sed cum tempore habitus inde fieri potest, si se exercent.

Naturalis potentia est Qualitas à natura ingenta, qua subjectum aptum est ad aliquid agendum, resistendum, vel patiendum.

Impotentia contra ineptum ad hæc facit subjectum, ut butyrum ineptum est ad resistendum, ob mollietatem.

Potentia naturalis vel est corporis vel animæ. Corporis vel manifesta, ut ferri durities: vel occulta, ut vis cælestium cor-

potum, magnetis, herbarum multarum &c.
 Potentia animæ est vel vegetantis, ut *altrix, au&trix &c.* (uti docetur in *physicis*) vel sentientis, ut *sensus interni*; vel ratiocinantis, ut *intellectus & voluntas*, & qua hinc pullulant, *viridendi, plorandi, &c.*

Patibilis est qualitas diu permanens in subiecto, ut *pallor naturalis, vel ex morbo &c.* Passio est qualitas brevi transiens, ut *pallor ex ira vel metu. Sic rubedo verecundantis, currentis, &c.*

Forma est, quæ resultat ex terminatione quantitatis in re naturali & vivente. Figura in re inanimata & quasi Mathematica.

Formam viventium, picti dic esse Figuram: Forma consistit in superficiali lineatione & figurations viventium. Figura consistit circa rem quamq; inanimatam extrinsecus, prout extremitates linearum vel superficialium hoc & illo modo sunt dispositæ.

Affectiones qualitatis sunt 3. I. Contrarietas. II. Suscipere magis & minus. III. Facere subiectum simile & dissimile.

RE.

RELATA dicuntur, quorum totum esse est respectus ad aliud. *Exempli gratia, sint duo relata, quae aliàs correlativa dicuntur, item termini, &c. Pater & filius: totum esse vel essentia patris qua pater, consistit in respectu ad filium, pater enim non est absq; filio. Sic contrà, totum esse filij consistit in relatione seu respectu ad patrem. Sicut autem duo sunt relata, pater & filius; sic duo sunt horum subjecta, Exempli gratia, Adam & Abel.*

Relata alia sunt secundum esse, & verè relativa, de quibus modò dictum. Alia secundum dici, quæ primariò sunt in alio predicamento aliquo, ut amor, scientia &c. sunt in predicamento Qualitatis primariò, secundariò dicuntur esse in predicamento Relationis, quia amor respicit rem amaram, tanquam correlatum; scientia respicit scibile, seu id, quod sciri potest.

Deinde alia Relata sunt realia, alia rationis. Relata re distincta sunt, ut Dominus & servus, Sponsus & Sponsa &c. Relata rationis seu intentionalia dependent à solâ

ratione seu intellectus operatione, ut *Genus & Species, dextrum & sinistrum*.

Affectiones sunt quinque.

1. Contrarietas, *verùm non in omnibus relatis, sed ubi qualitas aliqua subest, ob quam evenit omnis contrarietas, ut Petrus est simili Paulo, nempe in virtute vel vitio &c.*

2. Suscipere majus & minus, *etiam ubi subest qualitas. Ut unus est magis vel minus similis alteri.*

3. Dicitur ad convertentiam, *id est, Relata reciprocantur, ut Praeceptor est discipuli praceptor, & discipulus est Praeceptoris discipulus. Si deest vox aliqua conveniens, fingatur, ut clavus est clavati clavus, & vicissim. Non dico: clavus est navis clavus, quia non omnes naves habent clavum.*

4. Esse simul naturâ, *sic Adamus non est prior Abele, quatenus pater est, sed quatenus homo, hoc est, pater non est prior filio, sed subjectum patris est prius subjecto filij.*

ACTIO VEL PASSIO est, secundum quam denominamur agere vel pati.

Estque

Estque alia immanens, vel animæ; seu manens in agente, ut nutritio, auditio, visio, & alia transiens, seu corporis, ut calefactio, & hæc potissimum in hoc predicamento spectatur.

Affectiones, 1. Habere contrarium, sc. ratione tantum Qualitatum concomitantium, ut calefacere, propter calorem, qui frigus contrarium habet. 2. Suscipere magis & minus, id est, intendi & remitti. 3. Se invicem comitari. Ubi actio, ibi passio, & contra.

QUANDO est quod ex adjacentia temporis relinquatur, id est, significat existentiam rei in tempore; quæ dicitur esse, fuisse vel futura. Hæc pertinent: hodie, hodiernus, heri, hesternus &c.

UBI est circumscriptio corporis locati à loci circumscriptioe proveniens, id est, est habitudo rei in loco. Huc pertinent: in mari, marinus, in agro, agrestis &c.

Affectiones.

1. Non suscipere contrarium, nisi forte

B s

ratio

*ratione qualitatís, ut si quis fuerit latus vel
tristis in illo loco vel tempore.*

2. Non suscipere magis & minus. *Nam
una res non est magis vel minus in loco vel
tempore quàm alia.*

SITUS est positio partium corporis
ad locum ordinarum. Estque triplex 1.
Naturalis, vel per se in partibus, *ut caput
sursum, pedes deorsum; vel per accidens in
modo, ut accubatio, statio, sessio &c.* 2. Non
naturalis, *ut caput deorsum, pedes sursum.*
3. Artificialis, *ut lectum sursum, fundamen-
tum deorsum.*

Proprietates sequuntur substantiam &
quantitatem.

Habitus est adjacentia corporis, & eo-
rum, quæ circa corpus sunt. Estque vel natu-
ralis, *ut hominem esse barbarum, cælum stel-
latum &c.* vel artificialis quicunque, *ut esse
calceatum, loriceatum, annulatum &c.*

Affectiones sunt:

1. Non suscipere contrarium.
2. Suscipere magis & minus, *sed improprie.*

CAPUT

De Postprædicamentis.

POSTPRÆDICAMENTUM est explicatio terminorum quorundam in prædicamentis propositorum, præsertim in proprietatibus, ubi injecta fuit mentio contrarietatis simul &c.

Postprædicamenta 5. sunt, Opposita, Prius, Simul, Motus, Habere.

OPPOSITA sunt, quæ in eodem numero subjecto, secundum idem (id est, easdem partes) in eodem tempore, circa unam eandemque rem, esse simul non possunt. Patebit hoc in speciebus postea omnibus.

Vera autem oppositio est tantum inter duo. At disparatorum unum opponitur multum, ut homo arbori, ligno, lapidi &c.

Opposita sunt relativa, contraria, privativa & contradictoria.

Relativa oppositio est inter relata, ut inter patrem & filium. Dicuntur opposita; quia unum è subjecto alterum expellit respe-

Et ejusdem, ut pater, quatenus pater, filius non est.

Contraria sunt, quæ sub eodem genere maximè distant, eidemq; subjecto susceptibili, à quo mutuo se expellunt, vicissim insunt, nisi alterum insit à natura.

Ut albedo & nigredo contraria sunt, maximè distant sub eodem genere, nempe colore. Horum subjectum susceptibile esse potest paries, à quo mutuo se expellunt; nam dum paries albus est, niger esse nequit; vicissim tamen insunt, hoc est, modò albus, modò niger esse potest paries. At cygnus non nisi albus esse potest; quia ei à natura inest unum contrarium, nimirum albedo.

Contraria alia sunt mediata, alia immediata. Mediata, quæ medium habent, *ut inter album & nigrum sunt medij colores. Sic inter bonum & malum est medium, quod dicitur neq; bonum, neq; malum, cum nomine careat.* Immediata sunt, quorum alterum semper necessario inest subjecto susceptibili, *ut par & impar in numero. Sic*

inter

inter agrum & sanum non datur medium accuratè loquendo.

Privativa sunt, quorum unum dicit negationem alterius, in subjecto apto nato recipiendi illud in tempore à natura definito, in certâ subjecti parte, ordine irregressibili.

Exempli gratia, Privativa sunt cæcitas & visus. Ubi unum est, alterum abest, in subjecto apto nato, nam lapis non rectè dicitur cæcus, cum habilis aut aptus non sit ad recipiendum visum. Deinde tempus requiritur à natura definitum, ut, catulus ante nonum diem non rectè dicitur cæcus. Certa pars etiam requiritur: non enim cæcus quis dicitur à manibus vel pedibus; sed ab oculis. Tandem ordo irregressibilis excludit eam privationem, quæ tantum tollit actum, & relinquit potentiam redeundi, ut datur regressus à somno ad vigilias. A vera privatione non datur regressus ad habitum naturaliter, *ut à cæcitate ad visum &c.*

Contradicentia sunt, quorum cum

nullum sit medium, unum est simplex negatio alterius in omni subjecto, ut homo, non homo, lapis, non lapis. Nam dicere licet: Quicquid est, homo est, vel non homo, lapis, vel non lapis &c.

PRIUS quot modis dicatur, hoc versu scitur: (noscere,

Tempore naturâ prius, ordine dic & hoc

Causam causâ dicimus esse prius.

Et tot modis dicitur etiam posterius.

SIMUL. Tempore dico Simul, quorum generatio nunc est (ut gemini &c.)

Quæ convertuntur, dicimus esse simul. (ut relatio) Sunt simul & species genus unum dividentes. Adde simul loco, dignitate, cognitione.

De Motu vide *Physicam*.

HABERE per omnia prædicamenta vagatur. Dicimur enim habere habitum, vel dispositionem, quantitatem, vestimenta, rem possessam, partes, uxorem &c. Unde versus de modis Habere:

Affectum, quantum, vestitum, dic vel ut aurum,
Membrum, contentum, possessio, vir mulierem.

CAPIT

De Interpretatione.

INTERPRETATIO est vox articulata,
ex humano arbitrio facta, & certæ ali-
cujus rei significatrix.

Vel: Est vox humana aliquid significans.
Estque alia simplex, alia composita.

Simplex est unum aliquod vocabu-
lum, per quod interpretamur; & absolvi-
tur Nomine & Verbo, *non ut in Gramma-
tica significant. Nam hic in Logicis sunt E-
nunciationis principia, quæ, quando respec-
tum habent ad propositionem actu existen-
tem, dicuntur subiectum & prædicatum, ut,
Homo currit. Hic nomen & verbum sunt.
At cum dico Enunciativè, Homo currit, Sub-
jectum & prædicatum dicuntur.*

Nomen est vox finita & recta, signifi-
cans ex instituto sine tempore, cujus nul-
la pars significat separatim, quæque ad-
iuncta particulæ EST aut NON EST
efficit orationem verum aut falsum signi-
ficantem.

*Vox est sonus ab animalis ore
prolatus, naturalibus instrumentis E. g. forma
Instrumenta novem sunt, quibus lingua, palatum
quatuor et dentes et duo labra simul.*

E. g. Homo est vox finita; non homo est infinitum nomen, quale hic excluditur. Est etiam homo vox recta seu nominativi casus; & exterminantur hic casus nominum obliqui. Significat ex instituto, hoc est, placito vel arbitrio humano, ut relegentur animalium soni: hinnitus, latratus &c. Sine tempore, id est, nomina quaedam significant quidem tempus, ut annus, hora, dies &c. sed non significant, ut verba. In hac etiam voce, homo, nulla pars, nempe ho aut mo significat separatim. Et si quandoq; contingat, ut Dominus; Do significat aliquid, & mus: attamen non in illa voce, sed extra. Deinde excluditur Oratio, cujus partes significant separatim. Præterea Nomen, ut homo, cum adjunctam habet particulam, Est aut non est, efficit Orationem, quæ verum aut falsum significat, ut homo est animal, homo non est animal. Aliud autem dicitur EST secundi adjacentis, ut Dæmon est, id est, existit. Aliud tertij adjacentis, & dicitur copula, ut Homo est animal.

Verbum est vox significans tempus
(ut

(*ut curris*) cujus nulla pars significat separatim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota, *id est, semper obtinet locum prædicati, ut Homo currit. Hic homo est nomen vel subjectum; Currit est verbum & prædicatum. Sic cum dico: Homo est animal; animal est verbum & prædicatum, sed additâ copulâ Est. Notandum, ut supra nomina infinita dicebantur non homo, non lapis &c. sic verba dantur infinita, cum præponitur particula NON.*

CAPUT VI.

De Interpretatione composita, & de Enunciatione.

INterpretatio composita seu ORATIO est vox significans, cujus singulæ partes significant separatim; ut dictio, non ut affirmatio aut negatio, *ut, homo studet. Singule partes, homo & studet, significant aliquid, tanquam dictiones, sed seorsim nihil affirmant aut negant.*

Estq; vel imperfecta, cum tota sententia non absolvitur, *ut Si probus fueris. Vel perfe-*

perfecta, & hæc Enunciativa est, vel non. Non Enunciativa veri & falsi expers est. ut, *Quid cupis?* Tales sunt orationes interrogativæ, optativæ, vocativæ, imperativæ, &c.

Enunciativa seu ENUNCIATIO est Oratio perfecta verum aut falsum significans, ut *homo est animal*. Dicitur aliàs, quando in Syllogismo est, Propositio. Nonnullis imperitè dicitur Axioma, non enim omni Enunciatio est fide digna seu axioma. Rectius Latinis alijs Elequium, Prologium, Effatum, Enunciatum, &c.

Enunciatio verò dividitur variè:

1. Alia vera est, alia falsa. Vera cum re, quam affirmat vel negat, consentit; Falsa dissentit, ut vera sunt: *Homo est animal, homo non est lapis*. Falsa: *Homo non est animal, homo est lapis*.

2. Alia absoluta seu de inesse, alia modalis. Modalis est, cum additur aliquis horum modorum: Necessè, impossibile, possibile, contingens, ut *necessè est hominem esse animal, impossibile est hominem esse Lapi-*

lapidem. Possibile est nullum hominem esse doctum. Contingens est hominem esse doctum &c. Absoluta est, cum talis nullus additur modus.

3. *Alia necessaria, quæ nunquam esse potest falsa, ut homo est animal, homo est risibilis &c. Alia contingens, quæ falsa aliquando fuit, vel esse potuit, ut Papa sedet Romæ.*

4. *Est finita vel infinita. Finita & subjectum habet & prædicatum finitum, ut homo est doctus, id est, ubi nec subjecto nec prædicato præponitur particula non. Infinita contra est, cujus vel subjectum, vel prædicatum, vel utrumque est terminus infinitus. Ut quoddam non animal est corpus. Quidam homo est non doctus. Omne non animal est non homo.*

5. *Est essentialis, vel accidentalis. Essentialis est, cum prædicatum est primi, secundi, vel tertij prædicabilis, id est, est de natura subjecti, ut Petrus est homo, homo est animal, homo est rationalis. Accidental*
is, cum non fit de natura subjecti prædicatum,

catum, est quarti vel quinti prædicabilis, ut *homo est risibilis, homo est albus.*

6. Alia est naturalis, alia contra naturam, alia præter naturam.

Naturalis directa & ordinata est, in qua subjicitur, quod reverà subjici debet, ut *sunt essentialis & accidentalis modò dictæ.*

Contra naturam & indirecta est, cum prædicatur illud, quod subjici debet & contra, ut, *si inferiora prædicantur de superioribus, E. g. Animal est homo; vel subjectum de accidente, ut Album est homo.*

Præternaturalis & per accidens est, cum duo accidentia concreta de se invicem prædicantur, quorum utrumque alicujus tertij est subjecti, ut *album est dulce. Insunt hæc duo tertio subjecto, nempe lactis saccharove.*

7. Alia propria, alia figurata, alia inusitata. Propria est, cum prædicatum dicitur de subjecto, per modum aliquem s. prædicabilium. Impropria vel figurata est, cum res duæ disparatæ de se dicuntur invicem per tropum aliquem, ut *Herodes est*

est

est vulpes, id est, similis vulpi in astutiâ. Et hæc est accidentalis prædicatio. Nam idem est, ac si diceretur: Herodes est astutus. Inusitata est, ubi modus prædicandi inusitatus est, licet voces propriam suam significationem retineant; ut Deus est homo, Deus est mortuus &c.

8. Alia est simplex seu Categoricalis, alia conjuncta seu Hypothetica.

Categoricalis est, cum unum de uno dicitur, *ut homo est animal.*

Composita vel hypothetica est, quæ constituitur ex simplicibus Enunciationibus, per conjunctionem aliquam, aliamve copulationem. Dicitur hypothetica, quia una ejus est species præstantior, quæ hypothetica.

Est autem hæc compositio vel relationis vel conjunctionis: Relationis seu comparationis est I. ob quantitatem, *ut tantò est dignior, quantò sapientior.* II. ob qualitatem, *ut qualis herus, talis servus.* III. ob tempus, *ut quando sol lucet, dies est.* IV. ob lucem, *ut ubi sol lucet, ibi dies est.*
V. ob

V. ob proportionem, E. g. *ut se habent 2 ad 4. sic 3 ad 6.* VI. ob causam, *ut, quia sol lucet, dies est.*

Conjunctio est in Enunciationibus conditionalibus, copulativis & disjunctivis.

Conditionalis vel hypothetica in specie dicta constat conditionalis conjunctione, SI vel NISI, *ut si credis, salvaberis. Nisi timueris DEUM, damnaberis.* Talis composita Enunciatio vera esse potest, licet simplices ejus Enunciationes (aut alterutra) sint falsa, *ut simplices Enunciationes falsa sunt: asinus volat, & asinus habet pennas.* Sed per hypothesein conjuncti, *ut una fiat, vera est composita haec: Si asinus volat, habet pennas.* Hinc

Regula. Conditionales nihil ponunt, *i. e. nil certi affirmant vel negant, sed prout rerum est coherencia.*

Copulativa est, quae constat conjunctione copulativa, ET, *ut credidit, & salvatus est.* Huc refertur adversativa habens conjunctionem SED &c. *ut lucratur, sed non ditescit.*

Regula

Regula. In copulativis utraq; pars debet esse vera. *Nam sunt duæ distinctæ Enunciationes.*

Disjunctiva compositio constat Enunciationibus disjunctivis, *ut, aut aeger est, aut sanus. Aut dies est, aut nox.*

Regula. Disjunctiva sit talis, ut una pars tantum vera sit.

Regula de omnibus compositis Enunciationibus. Negativa Compositio fit ex affirmante, si negans præponatur particula Non, *ut, non si dives est, sapiens est &c.*

9. Enunciatio alia est affirmativa, *ut mus est animal*, alia negativa, *ut mus non est lapis.*

10. Vel est universalis, particularis, indefinita vel singularis.

Universalis subjectum habet cum signo universalis aliquo, *ut omni homo est creatura. Nullus homo est increatus. Universalis signa sunt: omni, quilibet, quicumq;, nullus, nemo, semper &c.*

Particularis subjectum habet cum signo particulari, *ut quidam homo est Logicus.*

Signa

Signa particularia sunt: quidam, aliquis, non omnis, quidam non, aliquando, ut plurimum &c.

Indefinita subjectum habet absque signo, ut homo est doctus. Materia tamen indicat, quale signum intelligi debeat, aut addi, ut quia doctrina non inest omni homini, dico: Quidam homo est doctus.

Singularis est, in qua subjectum est Individuum aliquod, vel res singularis, ut Plato est doctus.

Ex tribus præcedentibus divisionibus, octavâ, nonâ & decimâ, respondendum ad Quæstionem de Enunciationibus: *Quæ, qualis, quanta.* Quæ quærit an Enunciatio sit simplex seu Categorica, an verò composita. Qualis quærit an affirmans sit, vel negans. Quanta an sit universalis, particularis, indefinita vel singularis, ut, *Quidam homo est dives: Quæ, qualis, quanta?* Responde ad 1. Est Categorica, ad 2. Est affirmans, ad 3. Est particularis.

CAPUT

*De Affectionibus Enunciatio-
num simplicium.*

Affectiones sunt 4. Consecutio, Con-
versio, Oppositio, & Equipollentia.
CONSECUTIO est, quando una
propositio ex alia consequitur, ut, ad affir-
mativam finitam, E. g. *Omni homo est ju-
stus, sequitur negans infinita. & cont. nullus
homo est non justus & ad affirmationem in-
finitam, omni homo est non justus, negatio
finita, nullus homo est justus, & contrà.*

CONVERSIO est mutatio termi-
norum Enunciationis, servatâ qualitate &
veritate.

Mutatio terminorum est, ut ex subje-
cto fiat prædicatum, & vicissim. Servare
qualitatem est facere Enunciationem af-
firmantem ex affirmante, & negantem ex
negante. Servare quantitatem est facere
ex universali universalem, ex particulari
particularem.

C

Con-

Conversio est simplex, per accidens vel contrapositionem.

Simplex est in qua servata etiam quantitate convertuntur particularis affirmativa & univers. negat. ut *quoddam herba est salubris. Convertite, & fit: quoddam salubre est herba. Sic: Nullum calidum est frigidum, & nullum frigidum est calidum.*

Per accidens est, in qua non servata quantitate convertuntur universalis affirmans & negans, ut *omnis homo est animal. Convertite per ac. & fit: Quoddam animal est homo. Sic: Nullus homo est lapis. Et: Quidam lapis non est homo.*

Per contrapositionem est, in qua servata ^{simul et quantitate} etiam quantitate convertuntur univers. affirm. & part. neg. ita ut ex terminis finitis fiant infiniti, ut *omniū homo est animal. Convertite per contrapos. omne non animal est non homo. Quidam homo non est pius. Quoddam non pium non est non homo.*

Quomodo quævis Enunciatio converti debeat, memoria causâ monstrat versus:

FECI

FECI simpliciter convertitur, ANTE
per acci :

FALCO per contra. Sic fit conversio
tota.

In his dictionibus, FECI, ANTE, FALCO, intelliguntur vocales A, E, I, O; quarum Asserit A, negat E, sed universaliter ambæ. Asserit I, negat O, sed particulariter ambæ, id est: A significat universalem affirmantem, E univer. negantem, I particularem affirm. O particularem negantem.

OPPOSITIO est inter duas Enunciationes idem & prædicatum & subiectum habentes, quarum una affirmat, altera negat.

Debet autem oppositio esse ejusdem de eodem, ad idem, secundum idem, eodem modo & tempore, ut cum dico: Homo est risibilis; Canis non est risibilis, non est vera oppositio, quia non est ejusdem de eodem. Una enim Enunciatio de homine dicitur, altera de cane. Sic de reliquis.

Estque contraria, subcontraria, vel contradictoria.

Contraria est duarum enunciationum universalium, *ut omnis homo est doctus: nullus homo est doctus.*

Regula. Contrariæ Enunciationes non possunt simul esse veræ, sed in materia contingenti sunt simul falsæ, *ut in dato exemplo.*

Subcontraria est duarum Enunciationum particularium, *ut Quidam homo est doctus, Quidam homo non est doctus.*

Regula. Subcontrariæ non possunt simul esse falsæ, sed in materia contingenti sunt simul veræ, *ut in dato exemplo.*

Contradictoria est 1. inter universalem affirmativam & particularem negativam, *ut omnis homo est animal: Quidam homo non est animal.* 2. Inter duas singulares, *ut Petrus scribit: Petrus non scribit.*

Regula. Contradictorium necessario una est vera, altera falsa. *Si nimirum loquuntur de tempore presente aut præterito.* Nam omne, quod est, quando est, necesse est esse. At de futuris contingentibus non est determinata veritas, aut falsitas respectu hominum. Hic

*Hic agunt alij de subalternis Enunciatio-
nibus, quæ tamen non sunt opposita. Nam*

Subalternæ Enunciationes sunt ejus-
dem qualitatis, non quantitatis, quarum
una est universalis & subalternans, altera
particularis & subalternata, ut *omnis homo
est animal, hujus subalternata est, Quidam
homo est animal. Sic: Nullus canis est equus,
& Quidam canis non est equus.*

Regula. Ex veritate subalternantis col-
ligitur veritas subalternatæ, & ex hujus fal-
sitate illius etiam falsitas colligitur.

Æquipollentia est revocatio duarum
Enunciationum ad eandem valorem.

Fit hoc per negationem signi, quo sub-
jectum est affectum, vel præpositam, ut
in contrariis, aut simul præpositam &
postpositam, ut in subalternis. *De his ver-
sus est:*

Præ contradic, post contra, per post-
que subalter, ut *contradictoria sunt: Omnis
homo est doctus, &, Quidam homo non est
doctus.* Præpone alterutri negationem, seu
particulam NON, & eadem erit cum altera

quoad valorem, ut NON omnis homo est doctus, eadem est cum hac; Quidam homo non est doctus. Sic: NON quidam homo non est doctus, equipollet huic: Omnis homo est doctus. In aliis exemplis se jam juvenis exerceat, aut querat in Enchiridio nostro Logico, quemadmodum & alia uberiora.

CAPUT VIII.

De Syllogismo in genere.

Pergimus jam ad instrumentum tertiae operationis intellectus. Est autem operatio intellectus seu mentis actio vel prima, vel secunda, vel tertia. Prima, qua rem aliquam nudam cognoscimus, ut homo, animal &c. idem dicitur simplicium apprehensio. Pertinent ad ea, que dicta sunt de predicabilibus & predicamentis. Secunda dicitur compositio & divisio, quia hac judicamus rem unam cum alia convenire, & de ea dici posse, vel ab ea sejungi debere, ut quando concipio hominem & animal, intelligo hac duo invicem componi & conjungi posse, ut dicatur: Homo est animal.

mal. Item concipiendo hominem, & lapidem, intelligo hæc duo à se invicem dividi seu disjungi debere, ut oriatur Enunciatio: Homo non est lapis. Et hæc operatio intellectus spectat ad ea, quæ hætenus de Enunciationibus. Tertia mentis operatio, ratiocinatio dicta, ulterius progreditur, & syllogismum respicit, quo ignotum ex alijs notioribus elicimus. Et jam de syllogismo agemus.

SYLLOGISMUS est ratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab iis, quæ posita sunt, necessario infertur, eò quòd hæc sunt.

Dicitur $\lambda\omicron\gamma\omicron\sigma\iota\varsigma$ $\tau\omicron\upsilon\lambda\lambda\omicron\gamma\iota\sigma\mu\omicron\varsigma$ id est, ratione subducere & colligere. Dicitur ratio, id est, hoc in loco ratiocinatio, argumentatio, vel discursus à noto ad ignotam, in qua quibusdam, id est, 2. Enunciationibus, secus quàm in Enthymemate, positis, aliud quiddam, i. e. conclusio actu infertur, necessitate forma seu concludendi, eò quòd hæc sunt, id est, quia conclusio actu posita potentia erat ante ipsas præmissas. Nam quoad terminos & materiam non debet esse aliud in conclusione, quàm fuit

in præmissis, sed alia dispositio terminorum esse debet.

Rejiciuntur ergo ab hac definitione alia consequentiarum genera. Sunt autem hæc in universum 4. 1. Argumentationis, quod genus hic reperitur. 2. Conversionis, ut *omnis homo est animal, ergo quoddam animal est homo.* 3. Subalternationis, ut *omnis homo est animal, ergo quidam homo est animal.* 4. Æquipollentiæ, ut *omnis homo est animal, ergo non quidam homo non est animal.* Tria ultima genera, inquam, rejiciuntur.

Consequentia autem alia est bona, alia vitiosa. Bona, cùm aliquid ex aliquo verè colligitur, ut *Petrus est homo, ergo est animal.* Vitiosa contra, ut *homo est, ergo salvabitur.*

Syllogismus variè dividitur. 1. Alius est perfectus, alius imperfectus. Perfectus hoc loco dicitur, qui ad eò evidenter ratione formæ concludit, ut nullà re indigeat ad conciliandam majorem evidentiam. Tales sunt syllogismi omnes primæ figuræ.
Imper-

Imperfectus dicitur contrà ratione apparentiæ, non terminorum, ut sunt syllogismi in secunda & tertia figura, qui reducuntur ad primam figuram, quippe in quâ sunt omnis generis conclusiones. At in secunda tantum negantes, in tertia tantum particulares.

2. Alius directus, in quo major terminus de minori concluditur: alius indirectus, in quo minor de majori. Hac ex sequentibus melius intelliguntur.

3. Alius communis, constans terminis communibus: alius expositivus, habens terminos singulares seu individua.

4. Alius finitus, constans terminis finitis: alius infinitus constans infinitis.

5. Ratione quantitatis alius est universalis, habens conclusionem universalem: alius particularis, habens particul. conclusionem.

6. Ratione qualitatis vel est affirmativus, habens conclusionem affirmativam; vel negativus, qui habet negat. conclus.

7. Ratione præmissarum alius est simplex, seu categoricus constans Enunciationibus simplicibus: alius est compositus seu hypotheticus, *de quo infra.*

8. Alius absolutus, constans Enunciationibus absolutis, *id est, ubi non adduntur hi modi, necesse, possibile, impossibile, & contingens.* Alius modalis, ubi hi modi dicti adsunt.

9. Alius formalis tantum; alius materialis tantum, alius form. & mat. simul.

Formalis tantum vi formæ concludit, de qua forma in hac communi parte Logice agitur, non habito respectu materiae, an bona sit vel mala. Potest enim syllogismus aliquis bonus esse, respectu formæ, id est, ut sit in legitimo modo & figura dispositus, etiam si ubiq; materia sit falsissima. Ita hic syllogismus vi formæ tantum concludit: Omnis lapis est homo, omnis equus est lapis, ergo omnis equus est homo.

Materiali vi solius materiae concludit, ut
Nullus homo est lapis. Nulla arbor est homo,

homo. Ergo nulla arbor est lapis. Hic omnes propositiones veræ sunt; & ita bonus syllogismus est, ratione materiæ, sed non formæ. Nam ex puris negativis vi formæ nil colligitur.

Form. & mat. simul & formam & materiam bonam habet.

10. Alius Demonstrativus, alius Topicus, alius Sophisticus. De hî agit pars Logica propria.

CAPUT IX.

De Terminis & Propositionibus, item de figuris & modis.

Terminus est, in quem resolvitur propositio, ut in subjectum & prædicatum.

Termini (*aliàs extrema, extremitates, &c.*) sunt tres: Major, Minor, & Medius.

Major est, qui prædicatur in quæstione proposita, seu syllogismi conclusione, Minor, qui subicitur ibidem. Medius, qui semel minori, semel majori extremo

conjungitur ante conclusionem, quam non ingreditur.

Medius terminus aliàs dicitur argumentum, nempe inventum ad fidem faciendam.

Propositio est, in quam resolvitur syllogismus, ut in partes propinquas. Estq; triplex: Major, Minor, & Conclusio. Major aliàs dicitur Propositio simpliciter, *item propositio prima*. Minor dicitur *propositio secunda, adsumtum, adsumtio, subsuntio, &c.* Conclusio aliàs dicitur *complexio, clausula, quaestio &c.* Est autem Quæstio oratio in dubitationem adducta, quæ sive affirmetur, sive negetur, fit Syllogismi conclusio.

Figura est legitima dispositio trium terminorum, ad aliquid concludendum. Suntque tres figuræ. Prima, cum medius terminus in majore subjicitur, in minore prædicatur. Secunda, cum medium bis prædicatur. Tertia, cum argumentum bis subjicitur, primò in majore, deinde in minore, Quarta figura Galeni rejicitur

tur

tur, in quâ medium est prædicatum in ma-
jore, & subjectum in minore.

ut Omnis homo est animal.

Omne animal est substantia.

Ergo quædam substantia est homo.

*Hæc terminorum dispositio inutilis est, & contra naturam concludit, quia in conclusio-
ne inferius de superiore inverso ordine prædi-
catur. Deberet autem hæc esse conclusio, om-
nis homo est substantia.*

Modus est legitima dispositio propo-
sitionum & conclusionis in quantitate &
qualitate. Estque directus vel indirectus.
Directus est, ubi major terminus de mi-
nori concluditur. Indirectus contra, ut in
prima figura faciunt 5. modos indirectos.
Baralip, Celantes, Dabitis, Fapesmo,
Frisfismo, *ut in*

Baralip Omne animal est substantia.

Celantes Omnis homo est animal.

Dabitis Ergo quædam substantia est homo.

*Sed modi indirecti cum quarta figura re-
jiciuntur.*

Directi & utiles modi sunt 14.

4. Primæ figuræ, Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

5. Secundæ figuræ, Cesare, Camestres, Festino, Baroco.

6. Tertiæ figuræ, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Exemplum in Barbara modo primæ figuræ.

Bar *Omne animal est substantia.*

ba *Omni homo est animal*

ra *Ergo omnis homo est substantia.*

Exemplum in Cesare modo secundæ fig.

Ces *Nullum salubre est aquaticum.*

a *Omnis piscis est aquaticus.*

re *Ergo nullis piscis est salubris.*

Exemplum in Darapti modo tertiæ fig.

Omnis homo est animal.

Omnis homo est substantia.

Ergo quædam substantia est animal.

Sic in alijs exemplis Juventus se exerceat.

CAPUT X.

De fundamentis Syllogismi & Regulis.

Innititur Syllogismorum certitudo funda-
da-

damentis, *Dici de omni & dici de nullo*, quæ actu & majore evidentia insunt primæ figuræ, ideò dicuntur.

Fundamenta primæ figuræ.

Dici de omni est, cùm quidquid affirmatur universaliter de subjecto, affirmatur de quovis contento sub illo, *ut omnes homines sunt mortales. Ergo & reges, quia rex est homo & continetur sub homine.*

Dici de nullo est, cùm quidquid negatur universaliter de subjecto, negatur de quovis contento sub illo, *ut Nulli homines sunt immortales. Ergo nec reges. Item nullum animal est lapis. At homo est animal. Ergo homo non est lapis.*

Fundamentum secundæ figuræ.

Quando aliquod prædicatum de uno subjecto universaliter affirmatur, de altero univers. negatur, tunc & illa subjecta de se invicem negari debent, *ut omne animal est sensibile, nullus lapis est sensibilis, Ergo nullus lapis est animal. Prædicatum, sensibile, univ. affirmatur de ani.*

animali, negatur de lapide; Quare in conclusione duo hæc subjecta, lapis & animal, de se invicem negantur.

Fundamentum tertiæ figuræ.

Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: Et quæ non sunt eadem uni tertio, non sunt eadem inter se, ut

Quidam Medicus est pius.

Omnis Medicus est Physicus.

Ergo quidam Physicus est pius.

Pietas & ars Physica sunt eadem inter se, hoc est, de se prædicantur (sed in concreto) quia in uno tertio conveniunt sive concurrunt, nempe in Medico.

Regulæ generales in omnibus figuris 4.

1. Ex puris negativis vi formæ nihil sequitur.

2. Ex puris particularibus nil sequitur.

3. Conclusio semper sequi debet partem debiliorem, hoc est, si altera præmissarum est negativa, conclusio esse debet & negativa, si altera præmissarum particularis, conclusio quoque talis.

Si præmissa præsit, sequitur conclusio
Si præmissa præsit, sequitur conclusio
Si præmissa præsit, sequitur conclusio

4. Non sint plures termini in conclusione quàm fuere in præmissis.

Addantur quæ supra dicta sunt, non plures esse debere terminos, quàm tres, & medium terminum nonquam debere poni in conclusione &c.

Regulae speciales primæ figuræ duæ.

1. Ex majori particulari nihil sequitur.
2. Ex minore negativa nil concluditur.

Regula secunda figuræ 2.

1. Ex majori particulari nihil infertur.
2. Nec ex puris affirmativis.

Regula tertiæ figuræ 2.

1. Ex ^{minore} majori negativa vitiosè concluditur.
2. Conclusio semper esse debet particularis.

CAPIT XI.

De reductione Syllogismorum.

REducuntur Syllogismi *secundæ & tertiæ figuræ, tanquam imperfectiores, ut supra dictum, ad primam figuram, & vel* ostenduntur.

ostensivè vel ad absurdum & impossibile, & utraq; reductione reducuntur omnes modi secunda & tertia figura ad primam, præter Baroco & Bocardo, qui tantum ad absurdum reducuntur.

Reductio ostensiva fit per propositionum conversionem vel transpositionem, manente eadem conclusione, vel ejus conversâ.

Notandæ autē, præter vocales A, E, I, O, suprâ explicatas, consonantes etiam modorum. I. Initiales B, C, D, F, monstrant, ad quem modum primæ figuræ quivis alius sit reducendus, ut Cesare & Camestres, quia incipiunt à C, reducendi sunt ad Celarent, Festino ad Ferio &c. II. Mediæ & finales S, P, M, C, quarum S notat conversionem simplicem, P per accidens convertendam propositionem, M Metathesin seu transpositionem propositionum; C ad absurdum, vel impossibile. Unde illud:

S vult simpliciter verti: P vero per acci:
M vult transponi: C per impossibile duci.

E. g.

E. g. Reducatur hic Syllogismus secundæ
figura,

Cam Omnis homo est animal.

es Nullus lapis est animal.

tres E. nullus lapidus est homo.

Reducitur ad Celarent, quia uterque
modus incipit à C. Sed major est transpo-
nenda in locum minoris, quia adest litera
M in Syllaba Cam. Minor est converten-
da simpliciter ob adjunctam literam S.
Sic & conclusio habet S adjunctam, & con-
vertenda est, & fiet in.

Ce Nullum animal est lapis.

la Omnis homo est animal.

rent E. nullus homo est lapis.

Hæc conclusio est conversa superioris con-
clusionis; converte ergo ita, nullus homo est
lapis; Ergo nullus lapis est homo. Atq; ita ha-
bes quod supra. Ita; in aliis exemplis juvenis
se exerceat.

Reductio per impossibile fit, dum ex
contradictoria conclusionis, & altera
præmissarum syllogismi imperfecti col-
ligimus in modo perfecto contradicto-
riam

riam vel contrariam alterius propositionis ab adversario concessæ.

Verum quanam propositio sumenda, cum conclusionis contradictoria vel contraria, monstrant hi versus:

Prima figura locat majorem in sede minoris.

Celantes contra majoris sede minorem. Servat majorem variatq; secunda minorem.

Tertia majorem variat, servatque minorem.

Ad quem verò modum quivis imperfectus sit reducendus, hoc carmine docetur:

Phœbifer axis obit terras, æthramque quotannis.

Singulis modis singula respondent syllaba. Quinq; priores Phœbifer axis respondent s. indirectis primæ figuræ, sequentes 4. obit terras, 4. modis secundæ figuræ: reliquæ modis tertiæ figuræ respondent. Vocales autem denotant conclusiones modorū perfectorū, ut Phœ denotat Celarent, ad quem refertur

fertur *Baralipon*: *Bi* notat *Darij*, ad quem *Celantes*, & ita consequenter.

Exemplum fit hic *sylogismus* in *Bocardo*.

Boc *Quidam* homo non est *doctus*.

ar *Omnis* homo est *rationalis*.

do *Ergo* quoddam *rationalis* non est *doctus*.

Concessis præmissis si adversarius aliquis neget conclusionem, & nolit concedere hanc dispositionem *sylogismi*, reducatur ita ab absurdum: *Bocardo* est penultimus modus *tertiæ* figuræ, cui respondet syllaba *an* in versu: *Phœbifer* &c. monstrans *sylogismum* reducendum ad *Barbara*. Deinde retinetur minor, nam *tertia* figura servat minorem. Tandem loco *majoris* ponitur conclusionis *contradictoria*, & fit *Sylogismus*.

Bar *Omne* *rationalis* est *doctus*.

ba *Omnis* homo est *rationalis*.

ra *Ergo* *omnis* homo est *doctus*.

Hæc conclusio contradicit *majori* præcedentis *Sylogismi*: *Quidam* homo non est *doctus*, quam tamen *majorem* an-

tea

tea concesserat antagonistā. Aut ergo priori Syllogismo contentus esse debet, aut hunc, quo contradictione adeoque mendacio implicatur, admittere.

CAPUT XII.

De Syllogismis compositis, eorumque Reductione.

Syllogismus compositus est, quando vel una præmissarum vel ambæ sunt compositæ. Estque adsumptivus vel transumptivus.

Adsumptivus est, ubi major composita est per relationem, (de qua supra) in minore verò adsumitur terminus, qui in majore non erat, ut

Ubi pastor est, ibi & populus.

At pastor est in templo.

E. & populus est in templo.

Reducitur transponendo præmissas & convertendo majorem, & fiet,

Pastor est in templo.

Populus est ubi pastor est.

E. populus est in templo.

Tran-

Transfuntivus est conditionalis, copulativus, disjunctivus, vel ex his mistus.

Conditionalis, subjunctivus, item hypotheticus aliàs dicitur, cujus major propositio est hypthetica, constans conjunctione conditionali.

Ejus Regulae duae.

1. Posito antecedente ponitur consequens, non contra, *ut si est homo, est animal, sed est homo, Ergo animal. Non autem valet: Est animal, Ergo homo.*

2. Destructo consequente destruitur antecedens, non contra *ut si homo est, animal est, sed non est animal, Ergo non est homo. Non valet: Non est homo, Ergo non est animal.*

Reducitur Transfuntivus ita: Accipe conclusionem hypothetici syllogismi, & eam comple, si quis terminus omissus est; quia vero conclusio constat terminis majore & minore, restabit medius, quem junge majori, & habebis majorem propositionem; deinde junge minori, & habebis minorem, *ut in hoc exemplo.*

Si

Si columbra est volucris, est alata.

Sed est volucris.

Ergo alata.

Conclusio hæc, quia caret subjecto, ita complenda:

Ergo columba est alata.

Medius terminus, qui in conclusione non adest, est volucris. Cum hoc procedat juxta præscriptum, & fiet:

Omne volucre est altum.

Omnis columba est volucris.

Ergo omnis columba est alata.

Plures modos reducendi videt in Enchiridio nostro Logico, ut & alia, que in hoc breviario omittuntur, tanquam ea, quibus nondum juniorum torquenda ingenia.

Copulativus est, qui unam partem ponens tollit alteram; & negativè tantum concludit, ut

Non & homo est & leo.

Sed est homo, Ergo non leo.

At una parte sublata altera non mox ponitur, ut Non & homo est & leo. At non est leo, Ergo homo.

Disjun:

Disjunctivus est, qui ex repugnantibus constat, & ponit unam partem, ut alteram vel reliquas tollat, vel tollit unam, ut alteram ponat, *ut planta aut sunt animata, aut inanimata: Sed sunt animata, Ergo non inanimata.*

Item tollitur unum vel aliqua, ut ponatur alterum, *ut*

Pomus vel est herba vel frutex vel arbor, Sed non est herba nec frutex: Ergo arbor.

Mixtus est 1. Ex conditionali & copulativa, *ut si homo est rationalis & bos irrationalis, erit aliquod animal rationale & aliquod irrationale.*

Sed verum est antecedens;

Ergo & consequens Hoc aliter ita profecerunt: Sed verum est primum, Ergo & secundum. Vel: Verum prius, Ergo & posterius. Item: Verum est illud: Ergo & hoc.

2. Ex conditionali & disjunctiva, *ut si vacuum datur in natura, erit substantia vel accidens.*

Sed neutrum est:

Ergo vacuum in natura non datur.

D

Quant

Quando verò in minore membra confrimantur, fit DILEMMA duplici argumento adversarium constringens. Sic Bias probat non ducendam uxorem: quia hac vel est formosa & tum erit $\kappa\omicron\upsilon\upsilon\eta$, vel deformis & tum erit $\pi\omicron\upsilon\upsilon\eta$. Sed ratione materia nihil probat Bias, quia media datur uxor inter formosam & deformem.

CAPUT XIII.

De nonnullis Syllogismo
affinibus.

Affinia Syllogismo sunt: Enthymema, Inductio, Exemplum & Sorites.

ENTHYMEMA est Syllogismus imperfectus, in quo deest vel major vel minor propositio. Ideo constat unica propositione, quæ dicitur Antecedens, & Conclusionem, quæ consequens, ut *Petrus est pallidus, Ergo agrotavit.*

Reducitur ad perfectum Syllogismum addendo propositionem omissam, quæ ita cognoscitur: Si deest in antecedente conclusionis terminus major, deest etiam

etiam

etiam major propositio; si minor; deest assumptio, ut in dato exemplo, deest major terminus; ægrotavit. Addatur ergo major propositio ita. *Qui est pallidus, ægrotavit. Petrus est pallidus, Ergo ægrotavit.*

INDUCTIO est ratio, in qua majus extremum de medio universaliter dicitur per minus extremum, quod ex singularibus omnibus implicite vel explicitè constat. Implicite, ut quando omnia particularia recitare molestum est, addimus hanc clausulam: Nec ullum dissimile reperitur exemplum, ut probaturus omne vinum calefacere, induc per singularia omnia ita, Vinum Hispanicum, Italicum, Creticum, Gallicum, Ungaricum, Rhenanum &c. calefacit, nec datur dissimile exemplum. Ergo omne vinum calefacit.

Differt Inductio à Syllogismo: 1. hic procedit ab universali ad particulare; Illa contra 2. Medium in inductione non est medium ut in Syllogismo, ideò quarum

D 2

rerum

rerum non est medium, inductione probantur. Hinc 3. Inductione probantur & declarantur principia Syllogismi & propositiones immediatæ, sive quæ medium non habent, cujus idcirco loco sumuntur individua.

Reducitur verò inductio ad primam figuram redigendò omnia singularia in locum mediij termini, ut *vinum Hispanicum, Gallicum &c. calefacit: Omne vinum vel est Hispanicum vel Gallicum &c. Ergo omne vinum calefacit.*

EXEMPLUM est; Inductio imperfecta, in qua particulare (*in Inductione verò universale*) aliquid ignotum ex uno noto simili vel paucis (*in inductionibus ex omnibus*) probatur, ut *probaturus malum esse, si Galli Germanis tanquam vicinis bellum moverent, probe per simile unum vel plura ita, Bellum Danico-Suecicum fuit malum. Ergo & Gallo-Germanicum erit malum.*

Reducitur ad primam figuram colligendo terminos tres, & quartum similem in locum probationis rejiciendo, *hoc modo:*

○ **OMNE**

Omne bellum vicinorum est malum,
Bellum Gallo Germanicum est vicinorum.
E. bellum Gallo Germanicum est malum.

Major probatur per singulare unum vel plura. Nam inter Danos & Suecos vicinos pernicioſa bella fuerunt; item inter Anglos, Scotos, inter Hiſpanos & Gallos; Athenienſes & Thebanos, &c. quod ſi addi poſſet; nec datur diſſimile exemplum, fieret Inductio perfecta.

SORITES est Syllogiſmus ex pluribus compoſitus (ergo non unus) in quo prædicatum primæ propoſitionis fit ſubjectum in ſecunda; ſecundæ in tertia, &c. donec in conſiſione primum ſubjectum cum poſtremo prædicato connectatur, ut homo eſt animal, animal eſt corpus vivens, corpus vivens eſt ſubſtantia, Ergo homo eſt ſubſtantia.

Fundamentum Soritis eſt Regula Antepredicamentalis. Prædicatum prædicati eſt etiam prædicatum ſubjecti, & contra. Sed requiruntur in Sorite termini neceſſario inter ſe cohærentes, quales non ſunt

in tali Sorite: Qui bene bibit, bene dormit, qui bene dormit, non peccat; Qui non peccat, est beatus: Ergo, qui bene bibit, est beatus.

Reducitur Sorites ad syllogismos plures simplices, quot nimirum sunt medij termini, ut in supra dato exemplo duo sunt medij termini: hi ergo duo oriuntur syllogismi:

I. Corpus vivens est substantia,
Homo est corpus vivens,
Ergo homo est substantia.

Minor probatur

II. Animal est corpus vivens,
Homo est animal,
Ergo homo est corpus vivens.

PARS PROPRIA.

Specialis vel propria pars Logica considerat Syllogismum cum certa materia, eaq; triplici: Necessaria, Probabili & Falsa. Hinc triplex Syllogismus materialis, necessarius, Apodicticus seu Demonstrativus; probabilis, Topicus seu Dialecticus; Falsus, Elencticus, seu Sophisticus.

CAPUT

De Demonstratione seu Syllogismo Apodictico.

DEMONSTRATIO est Syllogismus scientificus, ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus & causis conclusionis. *Ha sunt conditiones propositionum Syllogismi demonstrativi. Erunt 1. primæ & immediatæ, quia unius effectus non est nisi una causa proxima. Et loquitur Aristoteles de nobilissimo genere demonstrandi, ubi utraq; propositio est immediata, aliàs sepè minor mediata esse potest. Est autem propositio immediata immediatione & primitate vel subjecti; ut homo est risibilis: vel causæ, ut rationale est risibile. Nam proxima & immediata causa risibilitatis est rationalitas: proximum subjectum homo. 2. priores, quia ex casu. 3. notiores, scilicet naturâ non nobis. Nam notius nobis dicitur, quod sensibus est propinquius, ut effectus, composita, concreta, singularia. Notius naturâ seu simpliciter*

est quod remotius à sensibus est, ut causæ, simplicia principia, abstracta, universalia 3. Ex conclusionis causis, nempe proximis & immediatis, quia scire est rem per causam cognoscere. Et hoc est medium Demonstrationis, causa videlicet proxima, propter quam accidens est in subjecto.

Exemplum Demonstrationis vel Syllogismi necessarij,

Omne rationale est risibile.

Omnis homo est rationalis.

E. Omnis homo est risibilis.

Accidens (risibilitas) demonstratur inesse subjecto (homini) per proximam causam) rationale. Ideo præmissæ sunt causæ conclusionis, quia in majori τὸ rationale seu causæ immediata, cum causato suo, nimirum risibilitate, connectitur.

Demonstratio alia est διότι propter quid, seu potissima; alia ὅτι quod vel quia.

I. Illa nobilissima est, quæ modò definebatur, continens, sub se quasi tres species. 1. Cum aliquid demonstratur per causam immediatam, quæ est essentialis
 seu

seu forma, à qua illud proprium fluit; *ut, in vulgato exemplo supra dato. 2. cum medium est causa externa immediata, ut in vulgato exemplo Eclipsis 3. Cum unum proprium demonstratur per aliud ex rei essentia fluente, à quo immediatè oritur, ut, summè calidum est summè leve & rarum. Ignis est summè calidus, E.*

II. Hæc ignobilior est, diciturque Syllogismus à posteriori seu signo, & procedit. 1. per effectum, quæ præstantior, & sæpè utilis, nam causam ignorantes rem ex effectu venamur, *ut, Quæ nutriuntur & crescunt, animata sunt Stirpes nutriuntur, & crescunt. Ergo stirpes animatae sunt.*

Hic animam stirpibus esse colligimus ob effectum, nempe nutritionem, augmentum &c. 2. per causam remotam. ut, Piscis non respirat, quia degit in aqua. Propinqua causa est, quia pulmonibus caret.

Finis simul & effectus Demonstrationis est scientia. Scientia vero est firma & certa cognitio rei necessaria & aternæ

per causam, ut res illa aliter se habere nequeat.

Materiam constituunt termini & Propositiones. Propositiones, de quibus antè dictum, sunt principia materialia propinqua: termini remota. Termini sunt tres, aliis dicta tria Præcognita, quia de iis habentur certæ præcognitiones.

I. Minor est subjectum vel basis demonstrationis, de quo affectio demonstratur, & ita dicitur *subjectum predicationis*. Aliàs consideratur *subjectum scientificum* etiam, ut est totius scientiæ, & ita est commune vel proprium. Commune dicitur res considerata seu materiale, ut corpus naturale est *Physica subjectum*, verùm saltem commune, nondum proprium & adequatum. Proprium dicitur *modus considerandi vel formale*, ut cum addo *quatenus naturale*. Ergo *Physica subjectum* est corpus naturale, quatenus naturale. Præcognitio *subjecti* est duplex. 1. quod sit & esse possit in rerum natura. 2. quid sit, id est, quid nomen significet. *Conditiones subjecti alia sunt*, 1. ut sit ens per se & necessarium

rium

rium absq; menti operatione. 2. ut habeat proprias affectiones, earumq; causas. 3. ut ejus consideratio sit tantum in propria scientia. 4. ut ad illud omnia in scientia illa referantur. Atq; hactenus primum præcognitum.

II. Major vel quæsitum est affectio seu passio, quæ demonstratur de subjecto per causam, semper accidens, sed proprium. Eius præcognitio unica est, Quid sit, i. e. quid nominis, non quid rei, hoc est, præcognitum esse oportet, quid vocabulum significet.

III. Medius est principium, vel causa, ob quam affectio inest subjecto, idè de eo per eam demonstratur. Præcognitio principiorum est duplex. 1. Quòd sint vera. 2. Quid significant vocabula. Aliæ eorum conditiones sunt. 1. ut sint prima respectu demonstrandorum. 2. Necessaria. 3. Indemonstrabilia, idèq; de iis non disputandum 1. à priori, sed per inductionem notificari possunt 2. In propria scientia, sed in alia superiori, aut communissima, ut Metaphysica. Principia portò

alia sunt essendi seu rei, alia cognoscendi seu cognitionis. Essendi sunt incomplexa, quia sunt res extra mentem subsistentes, essentiamque rei constituentes, ut in Physicis materia & forma. Cognoscendi interdum cum prioribus coincidunt, interdum sunt complexa extra mentem non subsistentia, suntque vel communia, vel propria. Illa dicuntur axiomata vel dignitates, ut, totum est majus sua parte. Propria unius scientiæ sunt. Ita sua habet Geometria, sua aliæ scientiæ axiomata, definitiones, hypotheses & postulata.

Forma Demonstrationis dicitur vel communiter, vel strictè & cum materia. Communiter principia formalia remota sunt figuræ; propinqua modi. Prima autem figura, ceu perfectissima, demonstrationi est aptissima, ejusque primus modus Barbara. Strictè forma Demonstrationis dicitur consistere in necessitate immutabili, cujus tres sunt gradus, notæ conditiones, vel leges, κατὰ παντός, καὶ αὐτὸ & κατ' ἑαυτὴν, de omni, per se & universale. Qui.

Quibus notis propositio Apodictica à Topica differt.

De omni (*subjecto*) dicitur, cum prædicatum omni subjecto semper inest, *ut homo est animal. Dicitur de omni posterioristicum. Prioristicum verò requirit signum universale necessario; nec semper temporis universalitatem, ut cum dico: Omnes Episcopi Romani sunt Romæ.*

Per se includit de omni, & insuper requirit essentialem nexum partium propositionis. Modi hujus notæ sunt quatuor. 1. Quando prædicatum pertinet ad definitionem subjecti, *ut genus, vel differentia qualicumq; & ipsa definitio.* 2. Quando ad prædicati definitionem ipsum requiritur subjectum, *ut proprietates definiuntur per subjecta.* His opponitur unus modus per accidens, quando accidens prædicatur, *ut, homo est albus.* 3. Cum prædicatum non de alio aliquo subjecto dicitur prius, sed ipsum est primum subjectum, *ut Medicus sanat per se & primo.* Huic opponitur modus per accidens, cum non de pri-

mo subjecto dicitur prædicatum, ut *Musici ambulat, hoc per accidens est, per se verò animal ambulat*. 4. Est quando effectus cum causa externa & proxima conjungitur, ut *Eclipsis solis est interpositio Lune inter solem & nostrum ad spectum*. Huic opponitur modus per accidens, quando accidentalis causa cum effectu jungitur, ut *fodiens agrum invenit thesaurum*.

Universale καθόλου, item καθόλου πρῶτον, includit duos modos priores & addit reciprocationem, ut *homo est risibilis*. Reciprocè jam dici potest: *Omne risibile est homo*.

CAPUT II.

De Demonstratione circulari seu reciproca.

REgressus Demonstrativus est, quando per unam veram Demonstrationem, regredimur à conclusione demonstrata ad præmissas demonstrandas. A demonstratione verò ad eam, quæ est propter quid,

quid, datur regressus ita: *Converte majorem simpliciter & conclusionem loco minoris transpone, ac vicissim, ut in hac demonstratione ὀτι.*

Omne visibile est rationale.

Omni homo est visibilis

E. Omnis homo est rationalis.

Digredere ad demonstrationem διότι probando minorem ita:

Omne rationale est visibile.

Omnis homo est rationalis.

E. Omnis homo est visibilis.

CAPUT III.

De collatione demonstrationis & definitionis.

I *Quædam definitio est principium demonstrationis, & est essentialis, quam tanquam indemonstrabilem præsupponit Demonstratio.*

II. *Quædam est conclusio Demonstrationis quæ se monstrat esse, sed causam aliunde habet, unde demonstretur, ut Eclipsis Luna est privatio luminis Luna*
in

in plenilunio. Ideò caussa vel medius terminus addi debet, ut fiat demonstratio.

III. Quædam utrumque complectitur ac probat, & quid sit & cur sit, est que caussalis, solo terminorum positu ab explicatâ demonstratione differens, ut *cur in tonitruo fit sonus in nube? Causam vulgarem reddunt, extinctionem igni in nube. Demonstratio est hæc: Quando extinguitur ignis in nube, fit sonus in nube. In tonitruo extinguitur ignis in nube. Ergo. Eliciatur jam definitio: Tonitru est sonus in nube ob extinctum ignem: Quocirca qui habet demonstrationem affectionis, habet ejusdem definitionem.*

CAPUT IV.

De Methodo & Ordine.

Methodus est vel cum illatione, vel sine. Illa est Methodus specialiter dicta, vel ipsa Demonstratio, & dividitur in Syntheticam & Analyticam. *Syntheticæ est Demonstratio dicitur: Analyt. òm̄. Hæc dicitur ordo.*

Ordo

Ordo dicitur habitus instrumentalis, quo disciplinae partes ita disponere possumus, ut aptissime & facillime ea disciplina cognoscatur. Estq; particularis vel universalis. Ille est in parte aliqua disciplinae: hoc tota scientia disponitur. Universalis est Syntheticus vel Analyticus.

Syntheticus est instrumentum, quo contemplatrices disciplinas disponimus, ut progrediamur à primis rei principiis, universalioribus, caussis, simplicibus, partibus ad principia, effecta, composita, totum, melioris & facillioris cognitionis gratiâ.

Analyticus seu resolutorius est, quo operatrices disciplinas disponimus, ut à notionem finis, ad cognitionem principiorum & mediorum ad illum finem ducentium progrediamur, melioris & facillioris cognitionis gratiâ.

Et hi sunt ordines disciplinas disponendi. Alii aliq; dari possunt ordines, ut dignitatis, historicus vel temporis, Rhetoricus, Poëticus, definitivus Galeni, arbitrarius, docendi

Co

Refutandi &c. quæ omnia vide in Enchiridion meo Logico.

Regula vel præcepta utriusq; ordinis.

1. Communis pars & generalis præponatur propriæ & speciali. 2. Pars nulla desit, superfit, inutiliter repetatur. 3. Quod alicubi implicite positum & alio considerandi modo, alibi evolvi potest explicitè & diversa consideratione *absq; tautologia*. 4. Respectu particularium ordo fit interdum arbitrarius. 5. In una scientia agere licet de subjecto, hujus principii, affectionibus, speciebus, item de contrariis.

CAPUT V.

De Divisione.

DE Divisione ordine doctrinæ prius agendum, quàm de Definitione, nam ad definitiones constituendas conducunt Divisiones. Et res debet distingui antè, quàm definiri.

Divisio est oratio, qua totum in suas partes dividitur. *Divisum dicitur totum quod*

quod dividitur. Membra Dividentia seu divisionis sunt partes, in quas finitur Divisio.

Divisio alia est vocis, alia rei. Vocis dicitur Distinctio, ut *cancer* significat *piscem & morbum*: Rei est totius vel integralis, vel essentialis, vel universalis.

Divisio totius integralis vel quanti dicitur partitio, qua totum dividitur in partes vel homogeneas seu similiares, vel heterogeneas seu dissimiliares. Pars similis est, quæ habet eandem naturam & nomen cum toto, ut *caro*, *aqua* &c. dividitur in partes similiares, nam qualibet pars *carnis* est & dicitur *caro*; sic de *aqua*, *lacte*, &c. Pars dissimilans habet diversam naturam & nomen à toto, ut sunt partes *domus*, *navis* &c.

Divisio totius essentialis est vel realis seu Physica, vel rationis seu Metaphysica. Illa fit in partes re diversas, in materiam & formam; ut *homo* in *animam* & *corpus*. Hæc in partes ratione tantum diversas in genus & differentiam, unde saltem ratione totum componitur, ut *animal*

mal & rationale non reipsa ab homine differunt.

Divisio totius universalis est 1. generis in species, ad quam refertur Divisio totius analogi, *quæ propriè non est in species, sed quasi in species, quia aequaliter naturam generis non participant, ut Ens est increatum vel creatum.* 2. species in individua. 3. differentiae in species vel individua.

Hæ fuerunt quatuor divisiones totius per se, quibus totidem per accidens opponuntur.

I. Distinctio totius per accidens, *ut acutum aliud est tactus, aliud auditus, gustus &c.*

II. Partitio totius integralis per accidens, *ut annuli (aurei cum smaragdo) pars alia est fulva, alia viridi.*

III. Divisio totius essent. per accidens. 1. Physici, *ut hominis alia pars est movens, alia quæ movetur.* 2. Metaphysici, *ut hominis una pars est bruti communis, altera ei propria.*

IV. Divisio totius universal. per accidens,

dens 1. accidentium in accidentia, ut *flavum aliud est dulce, aliud amarum &c.* 2. accidentium in subjecta, ut *bonorum quaedam sunt animi, quaedam corporis.* 3. subjecti in accidentia, ut *animalium aliud visibile, aliud irrisibile.*

Regula vel præcepta bone Divisionis.

1. Divisio non sit latior vel angustior.
2. Non sit abundans, sed constet potiùs membris paucissimis. *Non tamen semper διχοτομία observari debent aut possunt, sed sepe ratione objectorù præstat τριχοτομία.*
3. Fiat per membra proxima, quantum fieri potest.
4. Non nominet unam partem) nisi necessitas urgeat) per alterius negationem, quale est hoc vitium: *Animal est homo, vel non homo.*
5. Membra dividenda non sint subordinata, sed opposita.

CAPUT VI.

De Definitione.

Definitio est vox vel Oratio naturam
rei

rei vel significationem vocis declarans. Dicitur vox, quia aliquando una vox est definitio, ut *Honestum est decens*. Definitum est illud quod definitur, & à definitione non nisi ratione differt.

Definitio alia est nominis, alia rei. Nominalis vocem seu nomen declarat, ut *homo dicitur ab humo*. Talis ubiq; in Lexicis. Realis rei naturam, essentiam, seu quidditatem declarat. Estque I. vel essentialis, vel accidentalis.

Essentialis constat vel materia & forma, diciturque Physica, ut *homo constat corpore & anima rationali*: vel genere proximo & differentia specifica, ut *homo est animal rationale*.

Accidentalis seu descriptio non quidem plane quidditatem rei declarat, sed tamen conversim de re prædicatur, quia constat genere & proprio aliquo accidente, ut *homo est animal risibile*. Tales definitiones in defectu essentialium querere cogimur.

II. Alia caussalis tantum, alia simul caussa;

causalis & essentialis. Illa constat genere & causâ externâ alterutrâ vel utraque, ut *Logica est habitus ad veritatem indagandam. Hic alterutra adest nempe finalis.* Illa frequentius essentialis dicitur, cum & ex internis & externis causis rem declaree.

III. Alia est cum additamento, alia sine. Hæc est essentialis; illa addit seu includit aliquid quod ad essentiam definiti non spectat, ut *cum definitur relatum per correlatum, accidens per subjectum &c.*

Præcepta vera Definitionis in genere.

1. Nihil desit aut supersit in definitione.
 2. Sit universalis, id est, contineat quæ insunt omni definito semper & necessariò.
 3. Explicet rei essentiam, & quidem ex notioribus, id est, non definiat idem per seipsum, certum per incertum, oppositum per oppositum aut rem per meras negationes.
 4. absint æquivocationes, metaphoræ, prolixitas, otiosisq; obscuritas.

Præcepta definiti.

1. Sit Ens reale, univocum, universale, unum per se, compositum ex partibus.

2. Sit

2. Sit species alicui generi subiecta. 3. Non ponatur in definitione, ut si diceret: *Homo est animal humanum*.

Præcepta generis.

1. Genus in definitione non omittendum. 2. Ponendum proximum. 3. Et quod in eadem est categoria cum specie. 4. Non sit transcendente.

Præcepta differentie.

1. Habeat aliam oppositam. 2. Non sit negativa, nec oppositam negativam habeat. 3. Non insit per accidens. 4. Non adaptetur pluribus.

CAPUT VII.

*De Dialectica & Locis Topicis
in genere.*

Syllogismus Dialecticus seu Topicus est, qui ex probabilibus concluditur. *Nota Dialecticam à nonnullis dici totam Logicam.* Sunt autem probabilia, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, atque his vel omnibus vel pluribus vel spectatissimis. *Dicuntur ἐνδοξα, quibus opponuntur.*

nuntur *ἡ ἀδόξα*, vel *improbabilia*, ut *Dimidium esse plus, quàm totum*.

Finis vel usus Dialecticæ est 1. ad exercitium scholasticum, ut de quavis re proposita possimus differere. 2. ad congressus. Nam cognita aliorum sententiâ possumus eos ex propriis principiis convincere. 3. ad scientias Philosophicas, quia *opiniones viam præstruunt ad scientiam*. 4. ad principiorum probationem, ut, cum *indemonstrabilia sint, innotescant*.

Materialia principia propinqua sunt propositiones Dialecticæ; remota termini. Propositio Dialectica dicitur interrogatio probabilis vel omnibus vel plerisque &c. Sunt verò propositiones vel quæstiones Dialecticæ 4. generis, definitionis, accidentis, proprii. *Speciei non datur quæstio Dialectica, quia hæc est de subjecto communi, non de individuis, de quibus prædicatur species, Differentia generica sub genere comprehenditur*. Termini sunt major, minor & medius. *Medius autem terminus seu syllogismi Topici argumentum est probabile*

E

babile

babile inventum ad fidem faciendam, Invenitur verò ex certis locis. Locus enim est sedes argumenti.

Loci verò Topici sunt quindecim, ad quos omnes alij referri fermè possunt: definitio, notatio, conjugata, totum & partes, causa & effectus, antecedentia & consequentia, circumstantia, similia, paria, majora, minora, dissimilia, opposita, repugnantia, autoritas seu testimonium. Hic ultimus dicitur inartificialis, reliqui artificiales. Et ex his alius dicitur intrinsecus, cum argumentum sumitur de rei substantia, ut definitio & c. alius extrinsecus, cum ex ijs sumitur quæ extra rei substantiam sunt, ut similia, majora, & c. alius medius, medio se modo habens.

CAPUT VIII.

De Locis topicis tribus prioribus.

A DEFINITIONE.

Locus à definitione dicitur habitudo definitionis ad definitum, ex cujus habi-

habitudine argumenta secundum hunc locum sumuntur. *Exempl. Est animal rationale. Ergo homo.*

Axiomata seu maximæ hujus loci.

I. *A parte subjecti:* Quicquid convenit definitioni, convenit & definito. Et quicquid non convenit definitioni, nec definito. II. *A parte prædicati:* Cui tribuitur definitio, tribuitur & definito; cui non illa, neque hoc. III. *A parte utriusq;* Si definitio definitioni convenit, etiam definito definito convenit. Si non convenit definitio definitioni, contra. IV. *In comparatione est hæc maxima:* Cui magis competit rei definitio, id magis tale est, ut utile est, quod ad finem conducit. *Ergo quod magis ad finem conducit, magis utile est.*

Huc refer locum 1. definiti, *cujus præcedentes etiam sunt maximæ mutato nomine.* 2. differentiarum, *ut rationale est. E. homo.* 3. descriptionis, *qui etiam eadem habet pronunciata mutato nomine.* Et ad hunc refertur Locus proprietatis, vel pro-

prij, ut *Iustitia est virtus. Ergo per se laudabilis. Nam hoc est virtutis proprium. Ejus maxima est; Cui convenit proprium, eadem convenit id, cuius est proprium. In comparatione sunt hæc. 1. Quod est melioris rei proprium, id quoq; melius est, ut proprium hominis est melius proprio bruti. 2. Quod magis homini proprium, id eidem rei est melius, ut homini melius est ratione uti quam sensu.*

A Loco Notationis.

Locus notationis est, quando medius terminus sumitur à nomine, sic *Adam* argumentabatur: hæc de viro sumta est. Ergo *virago* vocabitur. Argumenta hinc non ducuntur firma, nisi omnia rebus conveniant. Maxima. De quocunque dicuntur aut negantur notationes, de eodem notata dicuntur, aut negantur, & contrà.

Hac refertur locus *Transumptionis*, quando nomen ignotum in notius transmutamus, ut *sapientis* nomen notius est, quàm *Philosophi*. Hinc argumentor: Est *Philosophus*, Ergo *sapiens*.

A Con-

A Conjugati.

Ex hoc loco affirmativè & negativè argumentamur. Exemp. *Justus & bonus est;* (non est) Ergo *habet* (non *habet*) *justitiam & bonitatem.* *Justitia est laudabilis.* Ergo *& justus.* Maxima seu Axiomata.

1. *Absolute:* Cum quo cohaeret unum conjugatorum, cohaerent & reliqua, & cum quo non cohaeret unum, contra.

2. *In comparatione.* Conjugata se invicem sequuntur, ut si *praestantius est ratiocinari,* quam *sentire;* *praestantior erit ratio* quam *sensus.*

CAPUT IX.

De locis totius, & partium,
causae, & effectus.

AD Locum totius & partium refertur Locus à genere & specie. At toto integrali (valet & in essentiali) ita: Est domus. Ergo *habet* *tectum,* *parietes & fundamentum.* Maxima in toto universalis & essentiali. 1. Posito toto integro ponuntur omnes partes. 2. Sublato toto integrali

E;

aliqua

aliqua saltem pars tolli potest. 3. Positis omnibus part. (non valet ab unica) integran-
 tibus ponitur totum. 4. Sublata quacunque parte integ. tollitur totum.
 A toto *universali* Maximæ. 1. Posito toto *universali* vel genere ponitur aliqua pars
 subjecta. 2. Sublato toto *universali* tolluntur omnes partes subjectæ. 3. Posita
 quacunque parte subjecta ponitur totum. 4. Sublatis omnibus partibus sub-
 jectis tollitur totum. 5. In *comparatio-
 ne*, plura bona anteponenda sunt paucio-
 ribus.

Ab *efficiente* maximæ 1. Causa pos-
 tens & effectus in potentia simul sunt, aut
 non sunt, ut est *Architectus*, Ergo fieri
 potest *domus* 2. Causa in actu & effectus
 in actu simul sunt aut non sunt. 3. Quid-
 quid est causa causæ, est etiam causa
 causati. *Intellige usum rectum, nempe ut
 series causarum & effectus à se invicem de-
 pendeant necessariò & semper.* 4. Effici-
 ens natura semper eodem modo agit,
 nec potest non agere cæteris paribus, ut
 Ignis

gnis non potest non urere. Consilio verò agens diversimode efficit, *ut homo potest loqui vel non loqui, ire vel non &c.* 5. Posita causa conservante res salva esse potest. 6. Posita causa corruptente non impedita sequitur corruptio. *Ergo huc refertur locus generationum & corruptionum.* 7. Si bona vel mala est generatio vel corruptio, res quæ generatur vel corrumpitur bona vel mala est. *In comparatione ita.* 8. Quod per se est causa boni; præstantius est eo, quod per accidens: *ut virtus quam fortuna.* 9. Quod per se est causa mali, pejus est quàm quod ex accidente. 10. Præstantior est efficiens, cujus finis est præstantior, *ut Medicus, quàm sutor.* 11. Id quo melior res comparatur, magis expectandum est, & Id quo melior res magis impeditur, magis fugiendum.

A causa materiali maxima. 1. Posita materia possibile est effectum poni & cont. *ut in Norvegia sunt multa silva. Ergo in ea multa navigia parari possunt.* 2. Cui datur materia, eidem etiã accidentia e-

eiusdem, 3. *In comparatione*: Quod circa materiam præstantiorem versatur, id præstantius.

A causa formali maxima. 1. Posita forma substantiali ponitur formatum seu effectum, ut *habet animam rationallyem; Ergo est homo.* 2. Sublata illa tollitur effectus. 3. Tantum quælibet res potest, quantum eius forma vel virtus formam consequens permittit. 4. *In comparatione*: Cujus forma est præstantior, id ipsum est præstantius, ut *homo, quàm brutum.*

A causa finali maxima. 1. Cujus causa finalis bona, ipsum quoque bonum, ut *sanitas est bona. Ergo & Medicina.* Et cuius finis malus, ipsum quoque malum. 2. Unius rei plures esse possunt fines, sed unus primarius. 3. *In comparatione*: Finis & quod fini propius est, magis appetendum quàm quod ad finem ducit, ut *victoria quàm bellum.* Vulgo ita dicitur: Propter quod unumquodq; est tale, illud est magis tale.

Ab effectu maxima: 1. Posito effectu
necesse

neceſſe eſt cauſam eſſe vel fuiſſe. 2. Quo-
rum effectorum efficientia bona ſunt,
iſa ſunt bona, & quorum mala ſunt, iſa
mala. Nam qualis cauſa talis effectus.
Sed hoc axioma ſapè reſtringendum.
3. Quorum interimentia ſunt bona, iſa
ſunt mala: & quorum interimentia ma-
la, iſa ſunt bona. 4. *In comparatione* Quae
difficiliùs conquiſita ſunt, cariora ſunt.
5. Quorum generatio eſt magis optanda
& corruptio magis fugienda, ea magis ex-
petenda ſunt.

CAPUT X.

*De Loco antecedentium, conſe-
quentium, & circumſtantium.*

Exempl. ab Anteced. Habet vulnus cordis.
Ergo brevi morietur. A conſeq. Juvenis
eſt. Ergo fuit puer.

Maximè. 1. Poſito vel ablato antece-
dente ponitur vel tollitur conſequens, &
poſito vel ablato conſequentem antecedens
ponitur vel tollitur. 2. *In comparatione.*
Cujus conſequens eſt majus bonum

aut minus malum, potius eligendum est. Nam inter duo mala eligendum quod melius.

A Circumstantibus maxima. Quales sunt circumstantiæ, talem verifimile est esse rem, quam circumstant. E g. *Ex circumstantia loci: Fuit in loco suspecto; Ergo rem suspectam ibi peregit.*

Circumstantia vel sunt præcurrentia, qua rem antecedunt, ut potentia, nobilitas majorum, educatio, consuetudo &c. vel sunt comitantia rem, ut locus, tempus, occasio socij &c. vel subsequencia, ut laus, divitiæ infamia &c. Includuntur hoc versu:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

CAPUT XI.

De Loco comparatorum.

Comparata dicta quod ad se invicem comparentur sunt similia, paria, majora, minora.

A similibus exemplum. ut Lux nõ abscon-
ditur, sed in aperto ad lucendum ponitur Ergo
& d o

Et doctrina virtutis hominis non occultanda, sed alijs impertienda. Maxima. 1. De similibus idem est iudicium: vel similibus eadem est ratio. Sed nonnunquam etiam similia non per omnia quadrant Unde illa: *Omne simile claudicat. Omne simile currit* 4. *partibus* & c. 2. *in comparatione.* Quod rei bonae est Propinquius vel similius, aut meliori melius, id quoque melius.

A paribus vel equalibus maxima. 1. Si datur proportio vera aut falsa etiam quae videtur aequè probabilis, vera aut falsa erit, ut sic duces non semper contemnuntur, quia interdum vincuntur: neque Philosophi tale audire debent; si nonnunquam falluntur. 2. *In comparatione.* Si hoc genus est praestantius illo, id quod optimum est in hoc, praestantius est eo; quod optimum est in illo, & vicissim, ut si homo est melior equo, dignissimus homo melior erit optimo equo. 3. Si absolutum praedicatum sequitur absolutum subjectum, incrementum praedicati sequitur incrementum subjecti, hoc est, ut simpliciter ad simpliciter, sic magis ad

magis, & maximum ad maximum sequitur. Intellegendum verò de ijs, quæ per se dicantur, ut honestum est bonum, honestius melius, honestissimum optimum.

A majori argumentamur tantùm negativè, fitque triplex comparatio. 1. Duorum subjectorum cum uno prædicato, ut *angeli non sciunt diem extremi judicii. Ergo nec homines.* 2. Duorum prædicatorum cum uno subjecto, ut *hic non didicit Logicam, E. multò minùs Metaphysicam.* 3. 2. Subjectorum cum 2. prædicatis, ut *Dux non potest expugnare castrum. E. nec miles regionem totam.*

A minori tantùm affirmativè, ut *hic potest gestere 10 pondo Ergo & s. Potest & hic*, ut antè, institui triplex comparatio. Notandum verò considerari hic majori vel minoremve probationem seu verisimilitudinem, non verò, præstantiam, quantitatem, vel virtutem &c. Al às in proximo exemplo foret à majori, quia proponuntur 10. a: minùs ver simile est gestari posse 10 quam 7. itaq; à minori est.

Maai-

Maxima 1. Si id quod verisimilius videtur, non est verum, neque minùs verisimile verum erit. Et si minùs verisimile est verum, etiam id, quod magis verisimile videtur, verum erit.

CAPUT XII.

De loco dissentaneorum.

Hæc sunt vel dissimilia, vel opposita, vel repugnantia. *A dissimilibus maxima.* 1. Si dissimilium sit unum, non est alterum, quia de dissimilibus diversum est iudicium, *ut, est candidum. Ergo non atrum.* 2. Dissimilibus dissimilia conveniunt, & quod uni dissimilium convenit, quatenus est tale, non convenit alteri, *ut probus, quæ probus, est laudandus. Ergo improbus, quæ talis, vituperandus.*

Ab oppositis: 1. à contrariis seu adversis. *Virtus est; Ergo non vitium* 2. à relatis. *Præceptor est; Ergo non discipulus* 3. à privantibus. *Cæcus est; Ergo nō videt.* 4. à contradicentibus. *Album est, Ergo non est atrum. Axiomata generalia.* 1. De quocunq;

affirmatur unum oppositorum, de eo negatur alterum; non *verò semper contrà*. 2. Quot modis dicitur unum oppositorum, tot & alterum. *Maxima de relatis*. Quæ mutuò referuntur, mutuò se ponunt tolluntq; simulq; cognoscuntur & ignorantur. *Maxime de contra. immediatè, privat. & contradict.* 1. Ex his si alterum non convenit, alterum conveniat necesse est. 2. Contraria contrariorum sunt consequentia. 3. Illud non est in subjecto, quo inhærente sequitur duo contraria simul esse. 4. Si contrarium contrario inest etiam contrarium contrario ineri, *ut si fortitudo est virtus, ignavia erit vitium* 4. In comparatione: Quæ contrarijs suis minus admittunt, ea magis sunt talia, *ut id magis est album, quod minus nigredinis habet admistum.*

A repugnantibus seu disparatis argumentamur affirmativè & negative, *ut homo est; E non be'ua, non lignum - non lapis & c. Item: non est corpus mistum, non aqua, non ignis; non aer; E, terra. Vbi fieri debet suffi-*

sufficiens enumeratio parvum Maxima.
 Cui convenit unum ex repugnantibus,
 non convenit alterum, vel reliqua. Huc
 refertur locus divisionis, *ut est animal ra-*
tionale. E. non irrationale. Maxima. Cui
 unum divisionis membrum tribuitur, ei
 adimuntur reliqua.

CAPUT XIII.

De loco autoritatis.

Autoritas vel testimonium est divinum
 vel humanum. *A testimonio divino ma-*
xima. 1. Dato testimonio divino res certa
 est. 2. Divinum præponendum humano.
 3. In articulis fidei & affirmative & negati-
 vè concluditur autoritate divinâ.

Ab autoritate humana. 1. Sapientum au-
 toritas non temerè rejicienda. 2. Probato
 artificii in sua arte est credendum. 3. Anti-
 quum quodq; testimonium de re antiqua
 est certissimum. 4. Humana autoritas ju-
 vat tantùm affirmat onem non negatio-
 nem, *ut affirmative sequitur: Cicero hanc*
phrasin habet. Ergo est Latina. At non valet
nega-

negativè: Cicero hanc non habet phrasin, Ergo non est Latina. 5. In usu verborum est sequenda vulgi consuetudo: in sententia vero de rebus ferenda iudicium sapientum: Loquendum ut plures, sentiendum ut pauciores. 6. In comparatione: Quò quis sapientior est, & in arte peritior, eò magis ei credendum. 7. Credibilius est quod pluribus sapientibus, quàm quod uni alicui visum est.

CAPUT XIV.

*De Syllogismo Sophistico, &
Locus sophistarum.*

Syllogismus Sophisticus est, qui ex iis, quæ videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem (*& peccatur in materia*) aut videtur colligere, nec tamen colligit (*& peccatur in forma*) Syllogismus ergo Sophisticus vel peccat in materia, vel in forma, vel in utraq; licet Elenchus ratione formæ huc propriè non spectet.

Finis vel usus 1. Non fallere, sed fallentes devitare & refutare. 2. Ut contraria juxta

juxta se posita magis elucescant. Sophista autem hos 5. fines sibi proponit: Elenchum, Falsum, Paradoxon, Nugationem, Solœcismum, hoc est, olim Sophistarum scopus erat in questionibus captiosis adversarium eò deducere, ut videretur sibi met vel contradicere, & est Elenchus, vel asserere aliquid falsum, vel ad minimum ab hominum opinione abhorrens seu paradoxon, vel ut cogeretur idem ineptè sterare, adeoq; nugari; vel barbarè & vitiosè loqui, seu solœcismum committere.

Materia sunt propositiones & termini. Medius autem terminus sophisticus est, qui apparenter Questionem probat contra ignorantem rerum & verborum significationes. Eruitur verò ex certis titulis, nonis vel locis Sophisticis tredecim. In dictione vel verbis sunt. 6. Æquivocatio, Amphibolia, Compositio, Divisio, Accentus, & Figura dictionis. Extra dictionem in rebus ipsis (qui errores sunt ob res malè perceptas) sunt 7. Accidentis, à dicto secundum quid ad dictum simpliciter, igno-

ignoratio Elenchi, petitio principij, fallacia consequentis, à non caussa ut caussa, & fallacia plurium interrogationum.

*Elenchus ab homonymia, seu Fallacia æquivocationis est, quando locus Sophisticus medium terminum æquivocum suppeditat. Ergo quot æquivocationis species, tot ejus fallacia, vt canis est animal. Ergo si-
 dus caeleste est animal. Hic est æquivocatio in voce canis.*

Fallacia Amphiboliæ est, quæ decipit ambiguitate totius orationis (*æquivocatio verò est tantùm in una voce*) geminam cõstructionem aut significationem admittentis; *vt qui arat litus, terram aratro sulcat, Tu, cum operam perdis, litus aras: Ergo terram aratro sulcas. Hic est ambiguitas in phrasi, Arare litus.* Huc refer omnia ænigmata, oracula, adagia allegorias & c. *ut Ajo te Macida Romanos vincere posse.*

Fallacia Compositionis & Divisionis est, quando in oratione componuntur distinguenda, vel separantur conjungenda. In compositionis ergo fallacia fit progressus

gressus à benè divisis ad malè conjuncta,
ut qui vivit jam, natus est: Homo quinquagenarius vivit: Ergo jam natus est. In fallacia Divisionis fit progressus à bene conjuncto ad malè divisum, *ut quinq; sunt 2. & 3. Ergo 5. sunt 2. & sunt 3*

Fallacia Prosodiæ vel accentus est, cum diversitas est in compositione vocis, spiritu, literâ, quantitate, gestu orationis, tono &c. *ut si sumatur quies, pro quies: ara pro hara; equus pro equus: pendere pro pendere.*

Figura dictionis decipit 1. Similitudine dictionum inter se, quæ similiter sonant, *ut fons est generis masculini, Ergo & fons.*
 2. Diversorum Prædicamentorum confusione, *ut quod emisti, comedisti, crudam carnem emisti. Ergo crudam carnem comedisti. Major loquitur de substantia; Minor de qualitate carnis.*

Solvuntur omnes hæ fallaciæ in verbis Distinctione. In homonymia & amphibolia distingue dictionem vel orationem in sua significata, fallaciam Compositionis

nis

nis solve per Divisionem: Divisionis per Compos. Fallaciam accentus per distinctionem spiritus, quantitate &c. Figuram dictionis per distinctionem grammaticarum affectionum & prædicamentorum. *Sequuntur fallacia in rebus.*

Fallacia accidentis est cum non distinguitur inter per se & per accidens, ut homo est species, homo est risibilis. Ergo risibile est species. Hic risibile prædicatur de homine per se, species verò per accidens, quia est notio secunda. Solvitur distinctione & adjectione vocum per se & per accidens, prolatione similis exempli.

Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter est, cum id, quod dicitur secundum quid, affirmatur vel negatur simpliciter, ut Ovidius est bonus Poeta, Ergo est bonus. Casar non est lapis, Ergo non est. Solvitur negatione consequentia, item distinctione.

Ignoratio Elenchi est Syllog. qui ad redarguendum est propositus, sed non fit secundum idem, ad idem, similiter, & eodem

eodem tempore, uti vera contradictio requirit, ut *Qui visu est præditus, videt. Qui dormit, visu est præditus. Ergo, qui dormit, videt. Aliud Enunciatum de actu, aliud de potentia sumitur. Solvitur negatione & distinctione.*

Petitio principij est, cùm quis idem per idem (simpliciter, aut sub alijs vocabulis) incertum ignotumve per incertius ignotiusve, aut æquè incertum & ignotum probat, ut si probas voluntatem esse summum bonum, quia jucundum. Solvitur negatione antecedentis & consequentiæ, & ostendendo idem per seipsum probari.

Fallacia consequentis est, quando antecedens vitiosè arguimus ex consequente in ijs, quæ non recipiuntur, ut quando arguitur. 1. A positione unius ad positionem alterius, ut *omnis homo est animal, Ergo omne animal est homo.* 2. A destructione antecedentis ad destructionem consequentis, ut *si homo est, animal est; Ergo si homo non est, animal non est.* 3. A communiter accidenti-

dentibus, ut proci sunt comiti; Ergo omnes comiti sunt proci. 4. Ex insufficienti enumeratione partium, ut hic scit aliquot Syllogismos conficere. Ergo est bonus Logicus.

Solvitur negatione consequentia.

Fallacia secundum non causam ut, causam est, quando conclusio non sequitur propter alienam non datam rationem vel insufficientem, Hic ducit insomnes noctes. Ergo nimis est nummatus. Per vinum potes inebriari. Ergo vinum est malum. Solvitur negatione.

Fallacia plurium interrogationum est, quando plures quæstiones proponuntur ut una: ideoque sophista sive affirmativè sive negativè respondentem capit, ut Desistine furari? sive affirmes sive neges, caperis. Nam est duplex quæstio 1. Furatus es 2. Desisti: Aut si quis quærat: Suntne flumina & maria salsa? Distinctè respondendum est. Nam solvitur hac fallacia distinctione.

FINIS

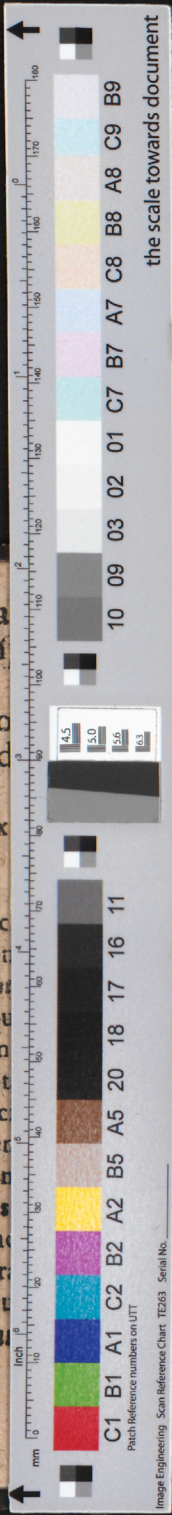
K. Heydtmann,

Continentia
perfecta, vel dis
sequens rectam
dominium hæc o
luptates & cupid
luctantes.

Accipitur vox
modo medio pro
concupiscentiarum
appetitus. Aliàs acc
to & generali pro ten

At differunt in
continentia. 1. Tanqu
positione. 2. Tem
tantum circa volupt
ctus: Continentia c
ris sensuum. 3. Ter
fultò ex plena volun
piditates moderatas
nem: Incontinens ne
mitas. 4. Intemper
est deterior ob habitu
sem vitii; ideo incur

the scale towards document